

МИНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ШВЕЦЬ АЛЛА ІВАНІВНА

УДК 821.161.2-3.09«185/192»Н. Кобринська (092:093.2]:159.923:140.8

**ЖИТТЄВИЙ СВІТ НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ
В ГЕНЕРАЦІЙНОМУ, СВІТОГЛЯДНОМУ І ТВОРЧОМУ ВИМІРАХ**

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Львів – 2018

Дисертацію є монографія.

Роботу виконано в ДУ «Інститут Івана Франка Національної академії наук України».

Науковий консультант: доктор філологічних наук, доцент
Пилипчук Святослав Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, професор кафедри української
фольклористики імені академіка Філарета Колесси,
декан філологічного факультету.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, академік НАН України
Жулинський Микола Григорович,
Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка
НАН України, директор;

доктор філологічних наук, професор
Хороб Степан Іванович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри української літератури;

доктор філологічних наук, доцент
Гальчук Оксана Василівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри світової літератури.

Захист відбудеться 8 листопада 2018 року о 10:00 год. на засіданні спеціалізованої вченової ради Д 35.051.13 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів,
вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 4 жовтня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченової ради

Р. О. Крохмальний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У руслі сучасних настанов щодо висвітлення особистості певного письменника все частіше звертають увагу на створення повноцінної інтелектуальної біографії, власне, біографії-пояснення, а не біографії-опису (Л. Ковалець), із залученням широкого джерельного матеріалу (мемуарів, автобіографічних текстів, епістолярію). На відміну від хронологізованих життєписів чи канонічних літпортретів, такий підхід дає змогу стереоскопічно представити правдоподібну життєтворчу історію, розкривши ментальний образ і духовну сутність письменника на тлі інтелектуального оточення, у фокусі внутрішніх і суспільних консенсусів, суперечностей, творчих процесів, світоглядної еволюції тощо.

Повноаспектне дослідження постаті Наталії Кобринської, її складного психоукладу, інтелектуального світогляду, соціокультурної, національної, генераційної, родинної, гендерної ідентичностей є актуальним з погляду створення комплексної психобіографії письменниці, розкриття різних граней її духовного універсу. Досвід дотеперішнього вивчення життєтворчого феномена Н. Кобринської, починаючи від прижиттєвих студій, хибував неповнотою, схематичністю, табуованням знакових, «роздоріжних дат» (Д. Лук'янович) у її біографії.

У духовному чині Н. Кобринської поєдналися дві іпостасі – письменниці та громадської діячки, що нерідко зумовлювало однобічне трактування її особистості, скute аберативним маркуванням виключно як першої галицької феміністки, палкої публіцистки, засновниці жіночого руху в Галичині, очільниці першого його інституційного осередку – «Товариства руських жінок» у Станіславові. Тенденція асоціювати діяльність Н. Кобринської лише з цариною жіночої емансипації вирішально вплинула на рецепцію її як письменниці в інтелектуально-культурному просторі, коли її художню прозу здебільшого не відмежовували від ідеології фемінізму, ба навіть ототожнювали з нею, маргіналізуючи при тім творчу самість та світоглядну інакшість талановитої авторки. Власне тому в об'єктивному пізнанні Н. Кобринської належить зрівноважити обидва складники її укладу – творчий і суспільницький.

Письменницю, яка за життя орієнтувалася на вдумливого, емпатичного критика, який би розкодував глибини її літературного універсу, досі не досліджено сповна, ба навіть не удоступнено для всеобщого наукового зглиблення, позаяк немає повного видання розпорощених по різних часописах її художніх творів (особливо модерністського періоду), листів, збережених із її величезного епістолярію, мемуарів, публіцистичних, фольклористичних і літературно-критичних праць, перекладів, фольклорних записів.

Тому на тлі наявних біографічних, літературознавчих, історико-культурологічних оглядів про Н. Кобринську, надто ж у феміністичному дискурсі бракує досліджень із намаганням злагодити саме людський її образ, придивитися до неї крізь призму інтелектуального оточення, осягнути «духове обличчя» та «духову структуру» (Д. Лук'янович). Лише таким чином вдасться зрозуміти непрості колізії, що спіtkали письменницю на шляху громадського подвижництва, її драматич-

ні контроверзи з галицькою суспільністю, світоглядно-естетичні перевтілення й творчі експерименти, які не знайшли підтримки в адептів реалістичного письма, врешті пізнати її субтильну душевну організацію, складну вдачу, творчу сутність, що не завжди примирювала в собі стійкість суспільницького характеру та жіночі мріяння, розчарування й амбіції. З огляду на це, біографічний дискурс Н. Кобринської варто розбудовувати не шляхом ідеалізації чи уславлення, а розкриваючи психотип, колізії життєвої драми, дражливих епізодів смеркальних днів, проблем із заповітами і рецепцією пізніх творів – по суті, детабуючи значкові «сюжети» її життєпису.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в межах наукової теми Інституту Івана Франка НАН України «Літературна і наукова спадщина українських письменників у європейському контексті (І. Франко, Т. Шевченко, П. Куліш, Н. Кобринська та інші). Франківська енциклопедія» (державний реєстраційний номер – 0112V001636). Тему дисертації затверджено на засіданні Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 3 від 30 червня 2009 р.).

Метою дослідження є створення комплексної інтелектуальної біографії Н. Кобринської в аспектах психодухового і світоглядного розвитку, соціальної поведінки, контактології, творчого розвитку; висвітлення постаті письменниці в її різnobічній людській сутності, складній внутрішній діалектиці, діалозі зі собою та оточенням.

Мета дослідження передбачає вирішення низки завдань:

- увести в науковий обіг невідомі архівні матеріали (листи, спогади, автографи творів, документи), що відкривають нові аспекти життєтворчості Н. Кобринської;
- окреслити головні стратегії сучасного біографічного дискурсу Н. Кобринської;
- осмислити життєвий світ письменниці крізь призму генераційної ідентичності, схарактеризувавши чинники поколіннєвої інтеграції та пізнішої дезінтеграції;
- висвітлити невідомі дотепер віхи біографії, особливо пізнього періоду;
- злагнути константи світогляду Н. Кобринської: націоналізм, європейзм, фемінізм;
- простежити життєтворчість письменниці на тлі локальної історії, у взаємозв'язках із чільними репрезентантами різних поколінь (І. Франком, М. Павликом, М. Грушевським, М. Драгомановим, О. Кобилянською, Пантелеїмоном та Олександрою Кулішами, Б. Грінченком, І. Нечуєм-Левицьким, Оленою Пчілкою);
- комплексно проаналізувати та відповідно структурувати художню прозу Н. Кобринської з погляду естетико-стильової, жанрової, ідейно-тематичної еволюції, поетики психологізму та образності;
- з'ясувати чинники, що впливали на формування творчої індивідуальності письменниці та визначити роль в українському літературному процесі.

Об'єктом дослідження є художні твори, переклади, публіцистичні та літературно-критичні статті, передмови, рецензії, автобіографія, мемуари Н. Кобрин-

ської, великий корпус листування з відомими літераторами, громадськими діячами, видавцями, а також спогади сучасників про неї. Додатково залучено епістолярій третіх осіб та художні твори письменників, які належали з Н. Кобринською до одного літературного середовища.

Предметом дослідження є життєвий світ Н. Кобринської у різних вимірах – генераційному, світоглядному, психодуховому, творчому; жанрово-стильове, ідейно-тематичне, ейдологічне розмаїття її художньої прози.

Методи дослідження. Методологічним опертям роботи слугували біографічний, психологічний, порівняльно-історичний, типологічний, текстологічний, структурно-семантичний методи, а також методи герменевтики, рецептивної естетики, феміністичної критики та гендерного аналізу. Особливо перспективним для створення й дослідження інтелектуальної біографії є просопографічний метод (від грец. προσωπον – обличчя, особа, персона), який передбачає не формалізоване лише фактами і подіями, а комплексне вивчення особистості, її зовнішності, характеру, цінностей, зв'язків з оточенням. На сучасному етапі розвитку біографічних студій просопографія з методу дослідження концептуалізується як самостійна історіографічна міждисциплінарна галузь.

Теоретико-методологічну основу монографії становлять праці з проблем феміністичної критики та гендерного аналізу (С. де Бовуар, В. Вулф, М. Хоуп, Е. Шовалтер, В. Агеєвої, Н. Зборовської, О. Кісь, Ю. Крістевої, М. Маєрчик, Н. Мафтин, С. Павличко, С. Філоненко), теорії поколінь (Т. Гундорової, К. Мангейма, А. Матусяк, Х. Ортеги-і-Гассета, Т. Шаніна), психоналітичні теорії ідентичності (Е. Еріксона, Е. Сміта, Е. Фромма, К. Хорні, К.-Г. Юнга), поетики тексту (М. Бахтіна, Р. Голода, І. Денисюка Р. Крохмального, Ю. Кузнецова, А. Лосєва, Р. Мниха, М. Моклиці, Л. Петрухіної, В. Проппа, П. Рікера, Л. Таран, Л. Томчук, В. Фащенка, С. Хороба), мемуаристики та епістолярію (М. Гнатюка, М. Коцюбинської, В. Кузьменка, В. Пустовіт, А. Тартаковського, М. Федунь, Т. Черкашиної), української фольклористики (В. Гнатюка, Р. Кайндля, М. Костомарова, І. Франка, В. Шухевича, В. Давидюка, С. Пилипчука), біографістики (Я. Дашкевича, М. Жулинського, Л. Ковалець, Є. Нахліка, М. Петрової, Р. Піхманця, Г. Сивоконя, І. Столовойтенко, В. Фесенко, В. Чишко), психології (О. Вейнінгера, Л. Виготського, М. Кросслі, Т. Титаренко, Н. Чепелевої), філософії (М. Бердяєва, Ю. Еволи, М. Еліаде, Л. Мазура, Ф. Ніцше, В. Франкла та ін.). У дослідженні враховано досвід роботи над статтями-персоналіями до «Франківської енциклопедії» – власне, до проблемно-тематичного блоку «Іван Франко і нова українська література: попередники та сучасники» за науковим керівництвом редактора й упорядника Є. Нахліка.

Джерельним матеріалом роботи слугували біографічні праці про Н. Кобринську (П. Арсеніча, О. Гнідан, Р. Горака, М. Грушевського, І. Денисюка, О. Дучимінської, С. Єфремова, В. Качкана, І. Книш, О. Коренець, К. Кріль, М. Лімницького, Д. Лукіяновича, О. Мороза, О. Огоновського, С. Павличко, В. Панченка, С. Русової, Р. Скворія, І. Франка), дослідження художньої прози письменниці (Н. Гаєвської, О. Гнідан, М. Грушевського, О. Грушевського, І. Денисюка, С. Єфремова, Н. Калениченко, І. Кейван, О. Коренець, Уляни Кравченко, М. Крупки,

Ю. Кузнецова, М. Легкого, І. Миронця, М. Савки, Н. Тимків, Л. Томчук, К. Трильовського, Л. Турелик, Н. Шумило), історії жіночого руху (М. Богачевської-Хом'як, Б. Барапової, І. Книш, О. Маланчук-Рибак, С. Русової, Б. Савчука, Л. Смоляр, П. Шкраб'юка).

Наукова новизна. Це перша в українському літературознавстві комплексна інтелектуальна біографія письменниці, написана з урахуванням різних вимірів її життєвого світу – психологічного, соціокультурного, світоглядного, генераційного, творчого. Зокрема новаторство дослідження полягає у тому, що:

- запропоновано нові стратегії в розбудові кобринськознавчого дискурсу в руслі тенденцій сучасної біографістики;

- ментальний образ письменниці реконструйовано на основі вперше введених до наукового обігу документальних матеріалів – листування, автобіографій, спогадів;

- на підставі документальних джерел верифіковано дату народження та смерті письменниці, висвітлено невідомі досі віхи її життєпису (родинні контроверзи, взаємини з радикальною партією, галицькою критикою, молодими літераторами, європейські контакти, колізії двох редакцій заповіту, проблема зреценого материнства, соціопросторова обмеженість у Болехові, «львівська ескапада» 1904–1907 рр., драма воєнного лихоліття, літературна маргінальність у другому творчому періоді, захоплення спіритуалізмом та оккультизмом, життя на схилі віку тощо);

- вперше постать Н. Кобринської розглянуто в аспекті генераційної ідентичності, на тлі локальної історії Галичини та Наддніпрянщини й у контексті значущих взаємин із чільними репрезентантами різних поколінь (І. Франком, М. Павликом, О. Кобилянською, М. Драгомановим, М. Грушевським, подружжям Кулішів);

- виокремлено чинники успішної поколіннєвої інтеграції письменниці у галицьке середовище від середини 1880-х до середини 1890-х років та з'ясовано причини її пізнішої генераційної кризи;

- індивідуальність письменниці схарактеризовано крізь призму психоукладу та душевної конституції, зокрема геронтологічної проблематики;

- розкрито світоглядні константи Н. Кобринської – фемінізм, європейізм і націоналізм, духовну еволюцію та кристалізацію мислительних пошуків письменниці;

- розкодовано онтологічні смисли заповіданої епітафії «Мене вже серце не болить»;

- до наукового обігу введено великий епістолярний корпус, який є унікальним автентичним феноменом міжписьменницької контактології й літературного процесу загалом;

- вперше здійснено стереометричний аналіз усієї художньої прози Н. Кобринської, зокрема невідомих раніше творів, маркованих модерністською естетикою;

- комплексно осмислено стильовий розвиток художньої прози письменниці, особливості поетики та ейдології (характеротворення, пейзажних дескрипцій, фолькмодерну, міфопоетики);

- проаналізовано генологічні форми (психограми, поезія в прозі, нарис, казка, образок, етюд) і проблемно-тематичний діапазон художнього прозопису;

– висвітлено історію написання, генезу, зокрема автобіографічну, творів «За-для кусника хліба», «У вири», «Душа», «Руки», «Очи», «Du bist die Ruh»; простежено інтертекстуальні паралелі творів («Жидівська дитина» – «Пироги з черницями» І. Франка, «Хмарниця» – «Під оборогом» І. Франка, «Liebesahnung» – «Z dramatu życia» В. Гомуліцького).

Практичне значення отриманих результатів. Основні результати та матеріали дослідження можуть бути основою для написання монографій та навчальних видань, а також курсів з історії української літератури кінця XIX – початку ХХ ст., проблем біографістики, створення комплексних письменницьких життєписів та інтелектуальних біографій, дослідження літературного середовища, зв'язків між письменниками, а також для майбутнього повного видання художньої, публіцистичної, літературно-критичної, мемуарної спадщини та листування Н. Кобринської.

Напрацювання з проблем художньої творчості письменниці є корисними для розвитку теоретичних та історико-літературних дисциплін, досліджень з поетики тексту, напрямів і течій, проблем міфологізму, інтертекстуальності, генології тощо.

Апробація роботи. Дисертацію (монографію) в повному обсязі обговорено на розширеному засіданні відділу франкознавства і відділу літературного процесу та компаративістики Інституту Івана Франка НАН України (протокол № 1 від 18 травня 2018 р.).

Основні положення роботи оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських конференціях, семінарах, симпозіумах: XXV всеукраїнській науковій конференції «Іван Франко та Львівський університет» (Львів, 27–28 жовт. 2011 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Периферійні та місцеві ідентичності в літературі» (Миколаїв, 27 трав. 2011 р.), Міжнародній науковій конференції «Імагологічна проблематика польської, білоруської, російської та української літератур і європейський контекст» (Луцьк, 24–25 берез. 2011 р.), Міжнародній науковій конференції «Крихти буття: література і практики повсякдення» (Бердянськ, 22 верес. 2011 р.), XXVI науковій франківській конференції «Іван Франко – історик української літератури» (Львів, 25–26 жовт. 2012 р.), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Література на пограниччі. Амбівалентність, гіbridність, долання кордонів» (Львів, 25 жовт. 2012 р.), Міжнародній науковій конференції «“Що водить сонце й зорні стелі”: Поетика любові в художній літературі» (Бердянськ, 20–21 верес. 2012 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська література в контексті світової: теоретичний, історичний, методичний та перекладацький аспекти» (Черкаси, 19–20 квіт. 2012 р.), Міжнародній науковій конференції «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі Європи та Америки», присвяченій 140-літтю від дня народження видатного українського письменника (Тернопіль, 2–3 листоп. 2012 р.), XXVII науковій франківській конференції «Гуманітаристика Івана Франка» (Львів, 3 жовт. 2013 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Слово в літературі: сакральне і профанне» (Миколаїв, 23 квіт. 2013 р.), XXVIII науковій франківській конференції «“Чи маю вас ловити, тіні, сіттю слова?”: художній світ Івана Франка» (Львів, 24 жовт.

2014 р.), Всеукраїнській науковій конференції до 160-ліття від дня народження Наталії Кобрінської «Йшла не тільки з духом часу, а й перед ним» (Болехів, 5 черв. 2015 р.), Міжнародній науковій конференції «Україністика – минуле, сучасне, майбутнє», присвяченій 20-й річниці україністики на філософському факультеті Університету імені Масарика у Брно (Брно, 26–27 трав. 2015 р.), Шостій міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, 29 жовт. – 1 листоп. 2015 р.), Міжнародній науковій конференції «“Над берегами вічної ріки”: темпоральний вимір літератури» (Бердянськ, 24–25 верес. 2015 р.), XXIX науковій франківській конференції «Націософія Івана Франка» (Львів, 23 жовт. 2015 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Поетика художнього тексту» (Херсон, 20 трав. 2016 р.), I міжнародній науковій конференції «Слов’янські студії» (Миколаїв, 24–25 трав. 2016 р.), Сьомій міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, 29 жовт. – 1 листоп. 2015 р.), I Міжнародному науковому форумі «Українська жінка у національному та глобальному просторі: історія, сучасність, майбутнє» (Дрогобич, 24–25 листоп. 2016 р.), XXVIII Науковій сесії НТШ (Львів, 16–17 берез. 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Роман Гром’як у культурному і духовному просторі України» (Тернопіль, 21 берез. 2017 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Генераційний феномен як бунт і де(кон)струкція» (Львів, 27 квіт. 2017 р.), Всеукраїнській науковій конференції «“Дивлячись на цей гірський світ”: літературознавчі виміри» (с. Бистрець Верховинського р-ну Івано-Франківської обл., 9–11 черв. 2017 р.), Міжнародній науковій конференції «Літературний експресіонізм в інтермедіальному контексті» (Луцьк, 12–14 черв. 2017 р.), Міжнародній науковій конференції «“Дала нам Чехія чоловіка з золотим серцем” (До 160-річчя від дня народження Франтішека Ржегоржа)» (Львів, 12–13 жовт. 2017 р.), відкритій лекції в рамках діяльності Лекторію СУА з жіночих студій (Львів, 25 лют. 2018 р.), XXIX Науковій сесії Наукового товариства ім. Шевченка (Львів, 15–16 берез. 2018 р.), Всеукраїнській науковій конференції «“А в сфері духа лише різнородність”: текст, контекст, інтерпретація» (с. Криворівня Верховинського р-ну Івано-Франківської обл., 14–16 верес. 2018 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 32 наукові праці, з яких – одна одноосібна монографія, 20 статей у фахових виданнях України з філологічних наук, 4 статті у закордонних періодичних виданнях, 1 стаття у виданні, яке входить до наукометричних баз та 6 додаткових публікацій.

Структура дисертації (монографії). Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури (664 позицій), списку скорочень, списку ілюстрацій та покажчика імен. Повний обсяг монографії становить 752 сторінки. Обсяг основної частини монографії – 707 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну й методологічну основу роботи, окреслено головні проблеми дотеперішнього осмислення життєтворчості Н. Кобринської, визначено нові його аспекти, а також проаналізовано літературно-критичний дискурс кобринськознавства.

У першому розділі «**Наталія Кобринська у світлі генераційної ідентичності (на матеріалі мемуаристики та авторепрезентації)**» простежено, як у процесі структуризації соціокультурного досвіду реалізувалася поколіннева самість письменниці в галицькому суспільстві 1880–1890-х років XIX ст. і як згодом відбулася її дезінтеграція з власного покоління.

У підрозділі 1.1 «**Нові стратегії біографічного дискурсу Наталії Кобринської**» підсумовано, що для фактографічної вірогідності й правдивого зглиблення духовної сутності письменниці найоптимальнішою є дослідницька опція *ad fontes*, тобто пріоритетне опертя на документальні джерела – автонаративні тексти самої Н. Кобринської (художні твори, епістолярій, автобіографія, спогади), а також мемуари та листування її сучасників.

З метою об'єктивного реконструювання та інтерпретації життєтворчої історії Н. Кобринської опрацьовано й систематизовано невідомі досі архівні джерела, що зберігаються у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, у Центральних державних історичних архівах України в Києві та Львові, Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику Михайла Коцюбинського.

Однією з автентичних форм саморепрезентації є *автобіографічний текст*, який дає змогу дослідникові декодувати складну письменницьку ідентичність, через зіставлення автобіографічного ословлення власної життєвої історії (*story telling*) із фактографічним матеріалом. Амбіційна й досить вразлива за внутрішнім психоукладом Н. Кобринська мала постійну потребу пояснювати себе, своє світоглядні відчуття, бути зрозумілою й належно поцінованою в суспільстві. В автобіографічній розповіді (єдиній автобіографії, написаній 1893 р. на замовлення О. Огоновського, яка дотепер була основою її життєпису) вона пов'язує етапи власного світоглядного формування з поколіннєвою свідомістю й культурно-інтелектуальними настроями своєї доби та історичного часу. Біографічний себеопис письменниця структурує на окремі подіїві, буттево осенсовлені фрагменти, що були віхами її життєвого досвіду та світоглядної еволюції. Знаковим компонентом автонаративного тексту стає *подія*, яка визначала вектор розгортання життєвої історії письменниці: травма втрати (смерть чоловіка), зміна життєвого хронотопу (Белелуя – Болехів) і поява інспірувального хронотопу (Віденсь, Цюрих) у сенсі відкриття нового життєтворчого потенціалу, зустріч і започаткування «значущих взаємин» (з О. Терлецьким у Відні, І. Франком, М. Павликом, В. Полянським у Коломії, О. Кониським у Болехові, Б. Лімановським у Цюриху, М. Драгомановим у Же-

неві). Власне ці «роздоріжні дати» структурують життєвий хронотоп та екзистенційні цикли історії особистісного розвитку Н. Кобринської.

Особливим способом саморепрезентації письменниці є *листування*. Через утрату архіву Н. Кобринської епістолярій вдалося реконструювати на основі лише її листів, щоправда, збереглися відписи Пантелеймона й Олександри Кулішів, І. Нечуя-Левицького, М. Драгоманова. Н. Кобринська перебувала в листовому контакті з багатьма визначними постатями того часу – суспільно-політичними діячами, митцями, літераторами. До біографічного дискурсу залучено її листи до А. Бебеля, М. Вислоух, М. Вояківської (у заміжжі – Грушевської), В. Гнатюка, Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, С. Єфремова, О. Кобилянської, О. Кониського, М. Коцюбинського, С. Крушельницької, Пантелеймона та Олександри Кулішів, Лесі Українки, Василя Лукича (В. Левицького), Д. Лукіяновича, О. Назарієва, І. Нечуя-Левицького, О. Маковея, М. Павлика, Олени Пчілки, Івана та Ольги Франків, Ф. Ржегоржа, В. Соколової, В. Шухевича, В. Щурата, Є. Ярошинської. Наративна архітектоніка епістол Н. Кобринської ідентифікує в ній адресанта наскрізь емоційного, рефлексивного, відкритого до діалогу, екстравертного, хоча часто полемічного, дражливого, ексцентричного й амбітного. У листовній спадщині письменниці епістолярна інтенційність еволюціонувала від подієво-інформативної, дипломатично-ділової, творчо-конструктивної (середина 1880-х – середина 1890-х років), відтак – гострополемічної, інвективної, контроверсійної (друга половина 1890-х – початок 1900-х років) і нарешті – до духовно-сповіdalальної, рефлексійної, меланхолійно наснаженої і трагічно пронизаної мотивами туги, са-мотності, страху, духовного болю, передчуттями смерті (останнє десятиліття).

Значна роль у реставрації образу Н. Кобринської належить її сучасникам. Саме модус спогаду є оптимальною формою моделювання життєвої концепції, характеру письменниці з усіма його повноцінними смислами – психологічним, емоційним, творчим; при цьому грань між документальним і художньо-символічним стає доволі хиткою. У дисертації проаналізовано *спогадовий нарратив сучасників* (К. Трильовського, Климентини Попович, М. Лімницького, Ольги та Оксани Дучимінських, Уляни Кравченко, М. Рошкевич, О. Кисілевської, С. Дорошенко, В. Дорошенка, Д. Лукіяновича, Т. Окунєвського, Б. Лепкого, А. Чайковського, Є. Дригинич та ін.), з якого оприявлюється реальний образ людини в її щоденному трибі без усіляких соціологізованих нашарувань.

У контексті осмислення біографії Н. Кобринської ефективною опцією для розкриття її індивідуальності на тлі середовища постає *генераційний феномен* як усвідомлена інтегрованість у соціопростір власного покоління. Адже будь-яка індивідуальна ідентичність не може існувати без певних колективних конструктів, соціальних цінностей, культурних символів часу, тобто особисту ідентичність визначає соціальна. Поняття генераційної ідентичності пов'язане із самоототожненням особистості, свідомою індивідуальною самоідентифікацією із середовищем, родовою, етнічною спільнотою, культурною традицією у межах певної соціальної реальності. Воно вміщає ідентичність родинну, національну, соціокультурну, гендерну та ін.

У підрозділі 1.2 «Родинна ідентичність і сімейне оточення» докладно висвітлено у зв'язку з Н. Кобринською маловідомі біографії представників її родинного кола – Івана Озаркевича (діда), Івана Озаркевича (батька), Теофіла Кобринського (чоловіка), братів – Володимира, Лонгина і Євгена Озаркевичів, сестри у других Софії Окунєвської, братовіх Ольги Рошкевич (дружини Володимира) та Олесі Бажанської (дружини Лонгина).

Письменниця походила зі славетного роду Озаркевичів (по батьковій лінії), з якого принаймні три покоління відзначилися громадсько-політичним і духовним подвижництвом. Не менш значущим у національному житті Галичини був рід Окунєвських по маминій лінії. Наталія Озаркевич народилася в с. Белелуї (нині Снятинського району на Івано-Франківщині), де батько був парафіяльним священиком. На підставі виявлених фактів і документальних свідчень в дисертації вдалося верифікувати дату народження письменниці – 8 червня 1851, а не 1855 року, як подавалось у відомих прижиттєвих біографіях Н. Кобринської (О. Огоновського, М. Грушевського, М. Сумцова, С. Єфремова) та пізніших її життєписах (авторства П. Ящука, І. Денисюка, К. Кріль, П. Арсенича, Р. Скворія).

У житті Н. Кобринської особливо виявний *культ батька та чоловіка*, на основах яких сконцентрована її виняткова здатність любити, вірити, відчувати опору, прихисток, перебувати в духовній емпатії. Тому з їхнім відходом у засвіти в її долі настає глибока психологічна травма втрати, комунікативний вакуум (Е. Фромм), довічна самотність. Батькове авторитетне наставництво, домашня освіта мали неабиякий вплив на формування інтелектуального світогляду й сучасних європейських поглядів Наталії з Озаркевичів. Містичний духовний контакт доночки з батьком тривав навіть після його смерті у спіритичних візіях Н. Кобринської на схилку років, а образ передчасно померлого чоловіка, Теофіла Кобринського, не раз зринав у пізньому автонаративі письменниці. Саме родинна ідентичність Н. Кобринської як доночки, дружини, сестри найбільше виявила себе в знакових періодах її життя, ставши певним компенсаторним чинником у драматичних суперечностях із суспільністю. З іншого боку, тривкі тестаментні контрроверзи (1914 і 1920 рр.) жінки свідчили про психологічну роздвоєність чи навіть внутрішню конфліктність між родиною і громадою, і дали підстави Д. Лукіяновичеві трактувати ці екстреми як одну із «трагедій» письменниці.

У підрозділі 1.3 розглянуто чинники поколінневої інтеграції **Наталії Кобринської (середина 1880-х – друга половина 1890-х років)**. Попри існування різних термінологічних конотацій поняття *покоління / генерації* (біологічної, демографічної, генеалогічної, темпоральної чи вікової та ін.), послуговуємось ним у значенні суспільно-культурної категорії, відповідно до якої розглядаємо покоління як «групу ровесників, що характеризується певним світоглядом і специфічними ідеями, цінностями, позиціями, нормами, взірцями суспільних позицій, а також подібністю історичного досвіду (“пережиття поколінь”) або спільними умо-

вами життя (спільним стилем життя), яких ця група зазнала в період психічного дозрівання та які формували її життя»¹.

У середині 1880-х років Н. Кобринська стала одним із духовних символів покоління, асоційованого з розвитком емансипаційних тенденцій, революціонізацією суспільства, новим світоглядом та ідеологією. Символічним конституентом генераційної ідентичності письменниці, водночас спроектованим на колективний феномен її покоління, вписуючи його у своєрідне культурне поле, постає ключова метафора «духу часу» (*Zeitgeist*). У ширшому контексті психотворчості Н. Кобринської – це стійка онтологічно-світоглядна ідеологема чи універсалія.

Знаковими чинниками інтегрованості Н. Кобринської у власну генерацію стали тісні творчі зв'язки з І. Франком і М. Павликом, літературний дебют у «Зорі» (1884), заснування «Товариства руських жінок» у Станіславові (1884), видання жіночого альманаху «Перший вінок» (1887), ідея жіночого руху, партійна ідентифікація з радикалами (без членства в РУРП), позитивістський світогляд, літературна компетенція і європейська лектура.

Важливим інтегральним складником поколіннєвої ідентичності Н. Кобринської як письменниці була література. У процесах ідеологічного концептуалізування жіночого руху саме література, за задумом письменниці, мала виконувати консолідувальну й генеративну роль, сприяти «розбудженню жіночого духа через літературу»². Від часу віденського дебюту 1883 р. авторка «Пані Шумінської» стрімко входить у літературний процес, заявивши про себе новою емансипаційною проблематикою, власною художньою експлікацією особистості жінки, її психологічного, соціально-економічного буття. Ранніми творами вона заповнила ту нішу, яка в галицькій літературі щойно чекала на нового автора та здобувала свої позиції.

Ідентифікація з власним поколінням у свідомості Н. Кобринської відбувалася й на ідеологічному ґрунті, хоча її політичні орієнтири були не так потребою партійної самоідентифікації, як неминучим наслідком громадської діяльності у жіночому русі, ідеї якого потребували ідеологічного узасаднення. Найбільш суголосною з переконаннями Н. Кобринської на той час була програма Русько-української радикальної партії, що її було засновано 4–5 жовтня 1890 р. у Львові. Характерно, що саме партійне середовище радикалів, ставши спочатку одним з осередків генераційної асиміляції Н. Кобринської, політичною платформою для реалізації та декларування емансипаційних гасел, згодом фатально зрезонувало в її розриві з власним поколінням і призвело до драматичної маргіналізації письменниці в галицькому культурно-політичному просторі.

Якщо період генераційної активності Н. Кобринської тривав від середини 1880-х до середини 1890-х років, то надалі вона поступово дистанціюється від свого покоління. У підрозділі 1.4 з'ясовано суть екзистенційного одкровення:

¹ Матусяк А., Свєтліцькі М. Категорія покоління у сучасних суспільно-культурних дослідженнях // Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Т. Гундорової та А. Матусяк. Київ : Лаурус, 2015. С. 133.

² Кобринська Н. Про первісну ціль товариства руських жінок в Станіславові, зав'язаного 1884 р. // Кобринська Н. Вибрані твори. Київ : Дніпро, 1980. С. 297.

«Вже ніколи не зможу злятися в одно з моєю суспільностею» і осмислено причини генераційної кризи Наталії Кобринської наприкінці 1890-х років, що виявляє парадокс доволі контрастної рецепції й позиціонування письменниці в тодішньому галицькому соціумі – спочатку лідерської, як першої феміністки, талановитої літераторки Франкового кола, інтелектуалки з модерним європейським світоглядом, а згодом маргінальної особистості, причому в різних виявах – літературному, соціальному, геолокальному. Така трансформація надалі спровокувала глибоку кризу генераційної самості Н. Кобринської, вельми діткливу для її амбітної вдачі, що потребувала лідерства, визнання, активного суспільного чину, успішного самовираження.

Серед найважливіших чинників елімінації письменниці з власного покоління були передусім латентний розрив із Франком (параграф 1.4.1), який розпочався з публічної контроверзи «альманах чи газета» і завадив альманаховим планам редакторки. Затаєний конфлікт із літературним наставником екстраполювався на взаємини Н. Кобринської з іншими радикалами й негласно програмував ширші внутрішньопоколіннєві розходження, позбавляв її літературного імунітету, суспільного протегування, дистанціював від оточення.

Значущим фрагментом поколіннєвої дезінтеграції стали також світоглядні неузгодження Н. Кобринської з колишніми апологетами «жіночої квестії» – І. Франком, М. Павликом, М. Драгомановим, О. Маковеєм (підрозділ 1.4.2 «“Наше українське парубоцтво”: Наталія Кобринська в маскулінній рецепції»). Непорозуміння на грунті ідей жіночого руху виявилося в чоловічому критиканстві видання Н. Кобринської «Наша доля» (Стрий, 1893; Львів, 1894, 1895) і залаштункових інсинуаціях радикалів на тему «вільної любові», яким Н. Кобринська закидала тривіальну апологетизацію цього поняття.

Конструктивним чинником генераційної самототожності письменниці був також біографічний топос. Перебуваючи в повсякчасному роздвоенні між селом і містом, шукала оптимального осідку й органічного духовного середовища (параграф 1.4.4 «“Для її діяльності Львів конечний”: Болехів vs Львів. “Львівська ескапада” 1904–1907 pp.»). Її вдача і творчий уклад дисонували з провінційною обмеженістю Болехова й поривали до ширших контактів, інтенсивнішої інтелектуальної комунікації, культурної співпраці з львівським осередком. Д. Лук'янович назвав «село» внутрішнім ворогом Н. Кобринської, що перешкодив їй повноцінно виявити та зреалізувати генераційну самість. Замолоду не наважившись переїхати до Львова, зокрема й за спонукою небайдужого до неї М. Павлика, Н. Кобринська лише після смерті батьків 1904 р. насмілилася втілити «довго плекане бажання душі» й осісти у Львові, аби тут сконсолідувати усі жіночі організації довкола єдиного друкованого органу. Проте тоді інертне львівське жіноцтво не підтримало її проекту, вважаючи його анахронізмом. Нещаслива «львівська ескапада» 1904–1907 pp. й довічне усамітнення у Болехові означили симптоми складних розходжень Н. Кобринської з власним поколінням. Мабуть, тому онтологічна конфігурація «Галичина versus Наддніпрянщина» в долі письменниці стала складною екзистенційною дилемою. У ширших географічних вимірах, суспільних і творчих

перспективах комунікативний вектор і людські очікування Н. Кобринської більше були орієнтовані на Наддніпрянщину (параграф 1.3.4 «*Моє серце – то один біль до своїх*»: між *Галичиною та Наддніпрянчиною*), про що свідчили її тодішні доброзичливі взаємини з М. Коцюбинським, Оленою Пчілкою, О. Кониським, Б. Грінченком, І. Нечуєм-Левицьким, Кулішами, а також разючі на цьому тлі світоглядні, суспільно-політичні й особисті протиріччя з галичанами.

Суттєвим дезінтеграційним чинником був розрив Н. Кобринської з тогочасним жіночим поколінням, про що йдеться у параграфі 1.4.5 «*Я бажала їм дати себе цілу – вони не хотіли*»: *Кобринська і жінки. Фемінізм як передчасна реалія Галичини*. Якщо у 1880-х роках їй успішно вдавалося згуртувати жіноцтво у станіславівському товаристві, далі – довкола альманаху «Перший вінок», то через двадцять років об'єднати своїх посестер у новій жіночій інституції вже було не до снаги. Тодішній загал українського жіноцтва духовно не дозрів до нових національно-культурних клічів, пасивно уживаючись з традиціями патріархального суспільства. Інша причина лежала ще й у політичній площині, бо засади європейської еманципації не могли асимілюватися в умовах колоніального бездержавного статусу нації, без належного суспільно-політичного й ідеологічного ґрунту.

Значною мірою поколінневу дезінтеграцію Н. Кобринської як письменниці ферментували естетичні розходження зі сучасними критиками, що виникли на ґрунті її модерністських захоплень й відходу від естетики реалізму (параграф 1.4.6 «*З'їли мене літерати, критики та й молоде покоління*»: *Кобринська, критики та феномен літературного молодоцентризму*)). Це спричиняло її вихід з літературного середовища, відчуття авторської меншовартості та незатребуваності, а в духовному стані – творчу стагнацію. Невипадково чимало творів письменниці на початку 1900-х років з'явилися поза галицьким видавничим простором – у чернівецьких виданнях «Буковина» та «Промінь», одеському та київському альманахах – «З-над хмар і з долин» і «Дубове листє», оскільки львівські видання відмовлялися публікувати її модерністські твори.

Не менш важливим чинником уже міжпоколіннєвих розходжень Н. Кобринської став феномен літературного молодоцентризму, пов’язаний із появою нових творчих сил, що їх І. Франко назвав «письменниками нової генерації» (В. Стефанік, Лесь Мартович, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, Леся Українка). Приховану конкуренцію з молодими літераторами демонструють епістолярні висловлювання Н. Кобринської на їхню адресу у форматі порівняння із власною творчістю, намагання гострокритично виявити їхню начебто недосвідченість чи недолуге експериментаторство і натомість вивищити себе.

Попри те, що Н. Кобринська часто конфліктувала зі своєю генерацією, вила-мувалася з неї світоглядно і що генерація не приймала її цілковито, а інколи й рішуче відштовхувала, письменниця не зламалася, а, навпаки, – зберегла самодостатність, творчу оригінальність, стійко витримала життєві потрясіння й залишилась собою. Внутрішньопоколіннєві контроверзи мали для неї й позитивні наслідки, адже сприяли активному мистецькому пошуку і продуктивній творчості, трив-

кій життєстійкості, ревізії попереднього досвіду, виробленню власної громадянської позиції та намаганню її обстояти і зреалізувати.

Складним було останнє десятиліття письменниці, висвітлене в підрозділі 1.5 «На схилку віку: “Хата, город, поле і тиха літературна праця”». Кризовий стан самоти, зумовлений утратою особистісного кола контактів, фрустрованими планами й життєвими поразками, ідентифікує в особі вже літньої письменниці статус *homo solus* – людини самотньої, некомунікабельної, маргінальної, відторгненої від соціуму. У віковій стадії геронтогенезу особливо актуальною для Н. Кобринської була онтологічна потреба самореалізації, творчої активності, суспільної запотребованості, через те драматично переживала вона симптоми власної старості та глибоку кризу взаємин із людьми (параграф 1.5.1 «“Боялася старости, недуги і смерти”: геронтофобія Кобринської»). Водночас досвід самотності у смеркальному періоді письменниці був не лише емоційно-психологічним станом, а й духовним екзистенціалом, що спонукував її до глибокого аксіологічного переосмислення прожитого, відкривши фундаментальну ознаку буття – віталізм. Прагнучи живого спілкування, на старість стала більше горнутися до людей. Ідея життєлюбства вповні зрезонувала в пізніх текстах письменниці.

Однією з драматичних тем у долі Н. Кобринської, аксіологічно зревізованою у старшому віці, став фаталізм її життєвого вибору, що полягав у жертвенному зれченні материнства задля суспільної самопосвяти (параграф 1.5.2 «“У мене велика туга материнства!”: проблема нереалізованого / зреченого материнства»). Тут латентно поглибується й осенслюється духовний конфлікт письменниці у виборі між громадою і родиною, головно між материнством і чином жінки-суспільниці.

Важким випробуванням для неї стала Перша світова війна (параграф 1.5.3 «*Війна 1914–1918 pp.: “був це засуд на Кобринську”*»), під час якої Н. Кобринська пережила вимушенну втечу з окупованого Болехова, ставши жертвою сфабрикованого звинувачення у шпигунстві на користь російської армії в травні 1915 р. Лише завдяки адвокатові й письменникові А. Чайковському їй вдалося уникнути неминучого покарання. Пережите воєнне лихоліття, попри складну драму життєвих поневірянь, дало Н. Кобринській змогу знову відчути себе частиною середовища, пожвавило її суспільну активність, кристалізувало національно-політичну свідомість й стало новим виявом генераційної ідентичності у громадських справах – участі у добroчинних місіях на підтримку українського війська. Наслідками переосмислених взаємин із громадою та родиною стають непрості життєві контрроверзи двох заповітів Кобринської 1914-го і 1920 р. й дилема «*Де льокувати серце, думку і себе саму?*» (параграф 1.5.4). Онтологічну сутність Н. Кобринської як людини, неприйнятої власним поколінням, символічно виявляють онтологічні смисли заповіданої епітафії «*Мене вже серце не болить*» (параграф 1.5.5), яка означує не лише екзальтовану кордоцентричну чуттєвість жінки, а й глибинну екзистенційно-психологічну сенсомність, досвід внутрішнього примирення і зревізованих взаємин з людьми, стани душевного упокорення й готовності до спокійного відходу в засвіти.

Незважаючи на те, що на старість Н. Кобринська переживала драму розриву з посестрами, вона мала потужний вплив на наступну генерацію жінок, які світоглядно «доросли» до її ідей і зуміли трансформувати їх відповідно до нових історичних обставин та суспільних умов (параграф 1.5.6 «“Наслідниці моого духа”: Наталія Кобринська і нова жіноча генерація»).

У другому розділі **«Світоглядні константи Наталії Кобринської: фемінізм, європейзм, націоналізм»** осмислено еволюцію інтелектуального світогляду письменниці та найголовніші його концепти. В інтенсивному і тривалому самопошуку, у процесах кристалізації свого кругозору Н. Кобринська пройшла складний шлях духовно-світоглядного розвитку – від релігійного ексцентризму, впливу позитивістів і симпатизування соціалістичним ідеям, тимчасового зближення з програмними зasadами українських радикалів до орієнтування на націоцентричні і державотворчі ідеали. Відтак у старшому віці, під впливом подій воєнного лихоліття, сповідувалася аксіологію християнства і загальнолюдського гуманізму.

Підрозділ 2.1 «“Питання жіноче занадто глибоко вникнуло в мою душу”: фемінізм Наталії Кобринської як ідеологія і чин». Із постаттю Н. Кобринської пов’язують концептуалізацію ідей українського фемінізму. У цьому контексті фемінізм розглядаємо, з одного боку, як світоглядний феномен, а з іншого – як представлення ідей жіночої емансипації, гендерної рівноправності в суспільно-громадському русі, що поступово оформлювався у певну ідеологію. У середині 1880-х років Н. Кобринська заклали основи нового світосприйняття і позиціонування жінки в соціумі, теоретичним обґрунтуванням емансипаційних ідей та літературною їх презентацією інспірувала появу різних варіантів українського фемінізму ХХ ст., консолідована участь жіноцтва в заснуванні громадських організацій та культурне його подвіжництво. Феміністичні праці Н. Кобринської («Стремління жіночого руху», «Жінка а свобода», «Жіноча справа в Галичині», «Про первісну ціль товариства руських жінок в Станіславові, зав’язаного 1884 р.», «Про “Нору” Ібсена» та ін.) становлять ідейно-концептуальне підґрунтя, на якому розбудовувалася феміністична ідеологія. Проблематика публіцистики Н. Кобринської охоплює питання історії емансипаційних змагань жіноцтва у європейському контексті, форм жіночої кооперації та громадських організацій, ролі жінки в глобальних цивілізаційних процесах та національно-духовній історії, гендерної психоконституції та жіночої ідентичності. У феміністичному світогляді письменниці зактуалізовано найголовніші, сказати б, знакові меседжі для тодішньої української жінки: націоцентризм і державотворчість, піднесення жіночого духу через літературу, ідея християнських і загальнолюдських цінностей, зокрема жіночої ідентичності, материнства, індивідуальної свободи, віталізму, суспільної пасіонарності.

У підрозділі 2.2 **«Європейзм: соціокультурна комунікація і творча рефлексія»** проаналізовано європоцентричні погляди Н. Кобринської. Письменниця розуміла європейзм як органічний духовний розвиток, шлях формування і самоствердження зрілої нації зі збереженням самототожності та розширенням інтелектуальних горизонтів. Ставши активним реципієнтом культурного західництва,

вона намагалася творчо освоїти літературні тенденції Європи на ґрунті національної культурної традиції, європеїзуючи свій письменницький стиль, дбала про збереження мистецької та творчої іманентності. За духовим світоглядом, ментальним укладом Н. Кобринська була наскрізь національною, а за намаганням утілити в художній творчості найmodерніші естетичні явища літературної Європи – інтернаціональною, передусім проєвропейською. Саме висока національна свідомість письменниці дає підстави виразно означити її українську європейськість, активну позицію в генеруванні європейських ідей у вітчизняній царині й головну її роль як діяльного українського, духовно-інтелектуального євроінтегратора. Однією з форм інтеграції європейського культурного досвіду стала для Н. Кобринської практика *перекладаутва* (переклади у серії «Жіноча бібліотека»), літературні розвідки про творчість європейських модерністів (Генріка Ібсена, Августа Стріндберга, Morica Метерлінка), у яких ще більше виявлено стійкий інтерес письменниці до європейства. Світоглядна культурологема Європи в духовному світосприйнятті Н. Кобринської ферментована різними формами її контактування із західництвом – біографічним топосом європейських мандрів (Віденсь, Женева, Цюрих, Прага, Дрезден), освітньою лекцією, яка сприяла засвоєнню поступових західних ідей та концепцій, а також творчими взаєминами із зарубіжними колегами-письменниками та феміністками (Ф. Ржегоржем, Б. Лімановським, А. Бебелем, В. Соколовою, Е. Красногорською, подружжям Напрстків).

У підрозділі 2.3 «“Загальнолюдські ідеї оперти на національних слов’ях”: націонцентризм як життєтворчий імператив Наталії Кобринської» проаналізовано світоглядну концептуалізацію поняття національного в духовному і творчому вимірах письменниці. Про генезу національної самості вона вперше згадала в автобіографії, зауваживши, що своїм національним «наверненням» завдячує І. Франкові. Н. Кобринська розуміла націоналізм, з одного боку, як духовий чинник культурної свідомості нації, а з іншого – як важливий аспект державотворення та геополітичної окремішності в умовах тодішнього бездержавного статусу України. Ідею національної ідентичності письменниця трактувала як ментальний імператив «бути собою», який конститує усі рівні національного буття – політичний, духовий, культурний. На національних питаннях узасаднювався і фемінізм Н. Кобринської: пропаганда духовного розкріпачення, самоідентифікації, інтелектуалізації та етнокультурної пасіонарності українського жіноцтва. З погляду національно-історичних перспектив важливу соборницьку функцію, на думку письменниці, повинна виконувати література, як індикатор усіх значущих суспільно-політичних процесів. У художніх творах Н. Кобринської утверджується ідея свідомого громадянства – важливого складника української ментальності. Для цього не варто призвичаювати народ до філантропічних очікувань і благодійних подачок, а виховувати в ньому патріотичну, освічену й культурно розвинену націю, міцно вкорінену у власному духовно-історичному ґрунті та свідому своєї національної гідності (оповідання «Скарбонка», «Виборець», «На цвінтари»).

У третьому розділі «Наталія Кобринська та її інтелектуальне оточення» життєву історію письменниці подано крізь призму інтенсивних, різnobічних, часто непростих взаємин із чільними репрезентантами різних поколінь – І. Франком, М. Павликом, О. Кобилянською, М. Драгомановим, Пантелеїмоном та Олександрою Кулішами, М. Грушевським).

У підрозділі 3.1 «“Більшого обожателя вашого таланту, як я, трудно знайти”: епістолярний дискурс з Іваном Франком» висвітлено аспекти триваючої життєтворчої співпраці Н. Кобринської з її найближчим приятелем: з одного боку, Франкове літературне й ідеологічне наставництво, спільну діяльність у жіночому русі, видавничу співпрацю, взаємну літературно-критичну рецепцію, а з другого – наростання непорозумінь у 1892–1898 рр., неоднозначну роль Франка у творчій долі письменниці. Думка про залежність Н. Кобринської від творчого авторитету І. Франка знецінювала її письменницьку індивідуальність у дальншому критичному сприйнятті. Невипадково радянські літературознавці здебільшого асоціювали Н. Кобринську як Франкову креатуру і при цьому певні різноголосся письменниці з ментором висвітлювали спрощено й тенденційно. Гіперболізуючи Франків вплив на Кобринську, доходили до їх ідеологічного протиставлення, принизливої констатації літературної меншовартості письменниці, хоча більш об’єктивним є трактування їхніх взаємин як творчої співпраці і «літературного побратимства» (О. Мороз).

У підрозділі 3.2 «“Між нами антагонізм двох культур, а надто конкуренція”: діалектика особистого і творчого у взаєминах з Михайлом Павликом» з’ясовано, що Павликова роль у творчій та особистій біографії Н. Кобринської є особливо помітною, якщо зважати на його світоглядну впливовість на письменницю-початківця, активне сприяння їй в емансипаційних спробах, дієву причетність до видання творів. Цікавою віхою їхніх взаємин, яка, здогадно, визначала чи не всі ділові стосунки, а інколи й суттєво шкодила їм, була невдала спроба М. Павлика одружитися з Н. Кобринською. Якщо в політичній і суспільно-громадській площині вони рідко коли погоджувалися між собою, то у творчій співпраці переважав порівняно стабільний консенсус, що сприяв цікавим літературознавчим дискусіям, творчим ідеям та видавничим проектам. Н. Кобринська вважала М. Павлика найкращим коректором, високо цінувала редакторський хист та чуття мовної манери її творів. Він редагував чимало текстів письменниці («Рожа», «Відьма», «Дух часу», «Судія», «Виборець», «Задля кусника хліба»), був упорядником і видавцем її листування з М. Драгомановим (Львів, 1905). Утім, творчу співпрацю та приватні взаємини цих приятелів вирізняє стрімка циклічність, бо їхні контакти були то продуктивними, ідейно натхненними і злагодженими, то, навпаки, – емоційно-напруженими, діткливими, гостродискусійними.

Підрозділ 3.3 «“Я з Кобилянською добре жила, жиу і буду жити”» висвітлює «амплітуду життєтворчих взаємин галицької та буковинської феміністок». У взаєминах Н. Кобринської з О. Кобилянською важко простежити певну еволюцію чи сталість, бо впродовж усієї життєвої історії їхні стосунки балансували поміж адорацією й затаєною ненавистю, інтелектуальним впливом і заздроща-

ми, повагою та конкуренцією. Причина таких внутрішніх протиріч коренилася у сповненому психологічної конфліктності духовому бутті цих особистостей, не завжди здатних гармонійно зживатися з тими, хто відрізнявся вдачею. Н. Кобринська – емоційна, імпульсивна, гарячкувата, хоч і сповнена глибоких внутрішніх сентиментів, О. Кобилянська – самозаглиблена, чуттєва, душевно вразлива. Біографічні реалії вносили суттєві корективи у стосунки, видозмінюючи вектори психологічного контактування: субординаційний (наставниця – учениця), паритетний (сфера близької приватної комунікації), конкурентний (літературна фаворитка – аутсайдерка), проте в історії цієї жіночої дружби ніколи не траплялося відкритих емоційних конfrontацій. Якщо з автобіографічної мемуаристики О. Кобилянської Н. Кобринська постає в глорифікованому образі старшої наставниці та духовної менторки, то її роль у письменницькій та особистій долі буковинки, ретранслюованій у щоденниковых записах, зводиться ледве не до життєвого фаталізму. Причиною прихованого конфлікту з Н. Кобринською спочатку був невдалий літературний дебют О. Кобилянської у «Першому вінку» (1887), до якого першочергово, на думку останньої, була причетна галичанка. Проте залежно від того, як коливалися сповнені суперечностей настрої буковинки (від зневіри та resignaції до бажання гармонійного співжиття з усіма людьми), вона не раз переосмислювала і змінювала свої емоційно амбівалентні оцінки Н. Кобринської – то сповнені пошани, емпатії до її духового світу, потреби в її інтелектуальному впливові, то немотивованої ненависті й затаеної зlostі. Близче пізнавши Н. Кобринську, почала захоплюватися нею. Амбіційність О. Кобилянської не завадила їй духовно вивищити приятельку, протиставивши власній культурній ізольованості та побачити в ній досвідчену наставницю й щиру товаришку. Під впливом галичанки О. Кобилянська зацікавилася жіночим рухом, почала писати українською. Незважаючи на літературну конкуренцію з О. Кобилянською наприкінці 1890-х років, Н. Кобринська цінувала їхню тривку жіночу дружбу («Ми собі так добре жили») і громадську співпрацю.

У підрозділі 3.4 «“Вельми цікавими були мої відносини до Драгоманова”: вектори життєтворчості Наталії Кобринської та Михайла Драгоманова» з'ясовано роль чільного українського мислителя й ученого європейського рівня у процесах кристалізації поглядів Н. Кобринської на національне питання та європейзм як цивілізаційний вектор націетворення. Духовному зближенню з М. Драгомановим сприяло його зацікавлення та інспірування розвитку жіночого питання – одного із зasadничих пунктів радикалів. Часто М. Драгоманов був морально-етичним арбітром у суперечках між Н. Кобринською і М. Павликом.

Попри загалом менторський вплив М. Драгоманова на формування національної свідомості Н. Кобринської, а також розходження між ними у жіночому питанні, яке письменниця намагалася ідеологічно виокремити, а М. Драгоманов, навпаки, – розумів його в єдиному контексті ширших суспільно-реформаторських інтенцій, їхня хоч і нетривала листовна комунікація (упродовж 1893–1895 рр.), дві безпосередні зустрічі у Женеві (1887) та Відні (1891) засвідчують плідний інтелектуальний діалог. У рецепції Н. Кобринської М. Драгоманов був духовним лідером на-

ції, чий вплив радикально реформував свідомість цілої молодої генерації та збурив потужну хвилю нових суспільно-політичних настроїв. Глибоку шану до М. Драгоманова засвідчено в листах Н. Кобринської, її ювілейних та посмертних гlorифікаціях ученого. З нагоди ювілею вченого в грудні 1894 р. письменниця присвятила йому оповідання «Відьма. По народним казкам і оповіданням» (пізніша назва «Судильниці»; Народ. 1894. № 22; окреме вид.: Львів, 1894). Аспекти їхньої контактології висвітлено у виданні «Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893–1895)» (Львів, 1905).

Підрозділ 3.5 «“Нарéчені мої батьки”: Наталія Кобринська у взаєминах з подружжям Пантелеймона й Олександри Кулішів». У долі письменниці Куліші відіграли роль духовних опікунів, натхненників і моральних авторитетів, які від середини 1890-х років, під час її гострих непорозумінь з галицькою суспільністю, чи не єдині допомагали галичанці, усіляко сприяли реалізації видавничих задумів. Особистий, ба більше, батьківський сентимент Кулішів до Н. Кобринської впливав на характер їхнього щиро-сердого листування, відлунив у її дочірніх почуттях до своїх названих батьків навіть після їхньої смерті.

Перший період епістолярних контактів Н. Кобринської з О. Куліш (у 1886–1887 рр.) пов’язаний із співпрацею у «Першому вінку». Від 1893 р. у зв’язку з пропозицією Н. Кобринської долучитися до видання «Наша доля» започаткувалася її листовна комунікація безпосередньо з П. Кулішем (збереглося 12 листів письменниці до нього 1894–1897 рр. та його 20 відписів 1894–1896 рр.). Куліші морально й фінансово опікувалися виданням «Наша доля», отримавши можливість видавничої репрезентації у Галичині (тут надруковано «Виписки з “Позиченої Кобзи” П. Куліша»: 1895, кн. 2; 1896, кн. 3; оповідання Ганни Барвінок «Забісона дівчина Наастуся», кн. 2, і «Королівщина», кн. 3).

П. Куліш підтримував засади Кобринської у питаннях жіночої емансидації, призначив її своїм уповноваженим у майнових справах у Галичині, доручивши залагоджувати його інтереси щодо упорядкування та надійного збереження рукописів і книжок. Проте жодного разу їм не вдалося зустрітися. Уже після смерті П. Куліша Н. Кобринська бачилася з Олександрою Михайлівною на хуторі Мотронівці під час подорожі на Наддніпрянщину влітку 1899 р., ставши відтоді її найближчою приятелькою.

Н. Кобринська всіляко популяризувала Кулішів. В «альманасі на згадку про П. О. Куліша» «Дубове листє» (Київ, 1903) надруковано її шкіц «Очи». Збірку «Казки» (Чернівці, 1904) присвячено Ганні Барвінок. У некрологі-спомині «Згадка про П. Куліша» (Зоря. 1897. Ч. 22) Н. Кобринська з пієтетом згадувала про світлі часи свого, хоч і нетривалого, заочного знайомства та співпраці з письменником, захоплюючись його шляхетністю і вірячи в історичну непроминальності цієї значущої для України постаті. Про свою гостину в Мотронівці 1899 р. надрукувала спогади «Із подорожі по Україні» (Будучина. 1909. № 1; Діло. 1911. № 200–202).

Підрозділ 3.6 «“Перед Вами, Пане Професор, відкриваю душу до дна”: profession de foi Наталії Кобринської в листах до Михайла Грушевського» висвітлює літературно-критичний дискурс взаємин письменниці із вченим. Про увагу М. Грушевського до громадської та творчої діяльності Н. Кобринської свідчать його рецензія (Записки НТШ. Т. 17. Кн. 3) на третю книжку «Нашої долі» (Львів, 1896), сприяння виданню двох збірок – «Дух часу» (1899) та «Ядзя і Катруся та інші оповідання» (1904) в межах діяльності «Українсько-русської видавничої спілки» (УРВС), а також публікації в «Літературно-науковому вістнику» її творів «Душа», «Рожа», «Жидівська дитина», «Блудний метеор». Однак чи не найцікавіша віха злагодженої комунікації стосувалася підготовання до друку розногої статті М. Грушевського про життєтворчість письменниці – «Наталія Кобринська» (Літературно-науковий вістник. 1900. Т. 9. Кн. 1). Фактично, увесь наявний епістоляр Н. Кобринської до «Пана Професора» 1899 р. (збереглося 12 листів: ЦДІАУК. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 532) присвячено написанню цієї розвідки. По суті, М. Грушевський став першовідкривачем оригінального літературного таланту Н. Кобринської, вирізняючись фаховим, інтелігентним підходом у розкритті її творчої індивідуальності, дражливих моментів біографії, творчого розвитку, неоднозначної рецепції окремих творів, уникаючи при цьому суб’єктивізму й ідеологічно заангажованих висновувань. Особлива емпатія, на якій базувалися взаємини обох діячів, дала змогу Н. Кобринській духовно розкритися як мислительці з унікальним світовідчуттям, ословити внутрішні імпульси своєї життєтворчості, а М. Грушевському – інтелектуально осмислити її складний, неординарний творчий феномен.

Н. Кобринська близько приятелювала з дружиною Грушевського Марією-Іванною з Вояківських іще до їхнього шлюбу, а 1896 р. побувала на вінчанні Грушевських у церкві св. Миколая в містечку Скалі на Тернопільщині. Свідченням цієї тривкої жіночої дружби і співпраці є 47 листів до Марії Сильвестрівни періоду 1894–1902 рр. (ЦДІАУК. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 965).

У четвертому розділі «Художня проза Наталії Кобринської: творча еволюція, проблематика, поетика» розкрито творчий феномен письменниці та класифіковано її художню прозу за магістральними проблемно-тематичними аспектами, художньо-стиловими напрямами і жанровими маркерами.

Підрозділ 4.1 «Літературно-критичне осмислення прози Наталії Кобринської. Проблеми рецепції» узагальнює дотеперішній літературознавчий дискурс художньої творчості письменниці – самобутнього явища з погляду видавничої історії, авторської інтенційності, жанрово-стильової еволюції, критичної рецепції й загалом уписуваності в український літературний контекст. Комплексне літературознавче зглиблення прозового доробку письменниці ще жодного разу не ставало предметом ширших наукових студій. На заваді цьому була, з одного боку, інерція хибного реалізмоцентричного маркування усієї, навіть типово модерністської творчості Кобринської, а з іншого – відсутність повного видання її творів. Чимало автографів письменниці у зв’язку з втратою архіву загубилось (казка «Перехитрили», фрагментарні твори «Весна», «Осінь», «Лишилося», новели «Тіні»,

«Лист», «Чи случай», «З-під гуку гармат», повісті «Володимир» і «Симбіоза», драми «На шляху», «Ні їй, ні мені», «Мати»).

За життя письменниці, окрім книжки «Казки» (1904), вийшло ще дві прозові збірки – «Дух часу. Оповідання» (1899) та «Ядзя і Катруся та інші оповідання» (1904). Спочатку планувалось, що це будуть об'ємніші видання з творами різних періодів. Однаке М. Грушевський як голова УРВС, особисто компонуючи ці збірки, на власний розсуд відібрав до них лише ранні, реалістичні, твори. Безсистемністю й неповнотою хибували й наступні видання, з яких важко злагодити критерії вибірковості художніх текстів. Це суттєво зашкодило повноцінній творчій репрезентації Н. Кобринської, спричинивши її рецептивну обмеженість та однобічність, адже розпорощені по окремих виданнях твори не давали повного уявлення про її письменницьку еволюцію, індивідуальний стиль, проблемно-тематичне розмаїття. Невипадково критичний дискурс довкола творчості письменниці вибудовувався у форматі протиставлення «країнських», сказати б, взірцевих, зasadничо реалістичних творів з «ультрамістичними», «фантастичними», «символістськими» творами модерністського кшталту, розціненими як явища літературного несмаку та низько-пробного естетства. Тоді як сама письменниця стильову трансформацію власної творчості від реалізму до модернізму пояснювала особливим «духовним розвитком», означивши два магістральні її напрями: реалістичний і той, у якому превалювали духові настрої. Долання стереотипів в осмисленні прозового спадку Н. Кобринської та шаблонного позиціонування її в українському літературному процесі відбувається вже за часів української незалежності.

У підрозділі 4.2 «“Сильно зазначена індивідуальність жіночого духа”: феміністична белетристика Наталії Кобринської» простежено, як теоретичні засади фемінізму вплинули на проблематику її жіночої прози, сюжети якої імітували життєві історії пересічних жінок, їхніх інтимних бажань, суспільних прагнень, духовних потреб, субтильної чуттєвості. Виховуючи жінку через літературу, розвиваючи її інтелектуальний світогляд, авторка прагнула відкрити перед нею нові буттєві горизонти, розпросторити світ внутрішніх почувань, емансилювати в ній багатогранну особистість. Водночас ці тексти творили нову лектуру для українського жіноцтва, на конкретних жіночих долях і скомплікованих характерах показували іншу аксіологічну сутність жінки, спонукаючи до активного суспільного чину. Оповідання «Задля кусника хліба», «Дух часу» та повість «Ядзя і Катруся» об'єднані авторською інтенцією зглибити «індивідуальність жіночого духа», проникнути у внутрішні тайни життя жінки й осягнути її ідентичність на тлі глибших суспільно-економічних, родинних, матримоніальних питань. Ці твори органічно злютовуються в тематичний цикл чи своєрідну феміністичну трилогію. У них Н. Кобринська художньо осмислює ті теми та мотиви, які згодом активніше й розкішніше експлікуватиме жіноча проза зламу віків. Феміністичний наратив Н. Кобринської актуалізує проблематику емансипації особистості в широкому розумінні: чоловічої та жіночої аксіології, гендерних взаємин, руйнування традиції майнових шлюбів, індивідуальної свободи жінки, фемінної чуттєвості та тілесності, відмову від патріархальної субординації. З художнього погляду цим творам

властива особлива поетикальна організація: часова інверсія, відсутність лінеарної композиції, засіб ретроспекції, спогадова нарація, семантизація і метафоризація почуттєвих феноменів, суб'єктивізація оповіді, психологічна взаємозумовленість часопросторових координат та історії життя жінки, символіка жіночого тіла, одягу, експресії. Усе це свідчило про вироблення власного письменницького стилю в художньому ословленні жіночої ідентичності, що поставав із власного досвіду, світовідчуття і духовного переживання, надалі забезпечивши Н. Кобринській чільну письменницьку презентацію в жіночому текстотворенні.

Підрозділ 4.3 «Твори, де “побіч соціальних питань, гравають роль естетика і психологія” (“Судія”, “Виборець”, “Янова”, “Жидівська дитина”, “Перша учителька”, “Liebesahnung”»). Період від середини 1880-х до початку 1890-х років у творчій практиці Н. Кобринської позначений виразним реалістичним спрямуванням. У полі зору художньої обсервації – соціальне середовище, на тлі якого зображені персонажів різних верств, вікових та гендерних груп, з різними ціннісними, морально-психологічними, ментальними настановами. Водночас соціальну проблематику реалістичних творів Н. Кобринської доповнюють майстерний психологічний аналіз. Крізь призму спогадової нарації, інтенсивних внутрішніх рефлексій, фізіогномічного портретування письменниці вдається зазирнути за лаштунки душевного укладу своїх героїв, тонко відтворити психоемоційні процеси, аксіологічну еволюцію. Загальносоціальну тематику реалістичних творів Н. Кобринська поглиблює екзистенційним контекстом («Судія»), проблемами національної ідентичності й політичної свідомості селянина («Виборець»), виховання, зокрема етнопедагогіки («Перша учителька»). У цій творчій фазі поступово зростає авторське зацікавлення чуттєвими феноменами, життям душі, що на рівні поетики виявляється у фрагментарності оповіді, семантизації деталей, естетизації почуттєвої сфери («Liebesahnung»), експлікації фольклоризму («Перша учителька»). З генологічного погляду до творів цієї групи належать *соціально-психологічне чи політичне оповідання* («Виборець»), *гумористичні образки* («Янова», «Жидівська дитина»), *психологічний і настроєвий етюди* («Судія», «Liebesahnung»). Позитивістське світоглядне опертя, соціально-економічна зумовленість учинків персонажів, принцип міметизму та водночас посилення психологічної опції й естетизації людських переживань сформували на першому етапі творчості Н. Кобринської оригінальну художню палітру, з якою надалі критика асоціювала її письменницьку домінанту реалістки.

У підрозділі 4.4 «“Нові течії так сильно мене захопили не лише щодо змісту, але і форми”: модернізм Наталії Кобринської в літературно-критичному дискурсі *fin de siècle*» висвітлено особливості літературно-критичної рецепції модерністської творчості Н. Кобринської в літературознавчих оглядах періоду зламу віків (М. Грушевського, О. Грушевського, С. Єфремова, Д. Лукіяновича, В. Дорошенка), простежено еволюцію її естетико-стильових уподобань та художнього мислення від реалізму до модернізму на тлі загальнокультурної та духовно-естетичної ситуації на межі XIX–XX ст., проаналізовано поняття модернізму в трактуванні письменниці як явища літературного синтезу.

Асоціювання власної творчості з новим напрямом і відмова критиків визнавати в особі колишньої реалістки талановитого літературного новатора спонукали Н. Кобринську до постійних літературознавчих теоретизувань з приводу стану та перспектив подальшого курсу українського письменства. Її листовна дискусія з І. Франком, М. Павликом, О. Маковеєм, Б. Грінченком, І. Нечуєм-Левицьким, Ганною Барвінок, а також естетичні розмисли та цікаві епістолярні коментарі формують своєрідний дискурс модернізму. Саме через усталене асоціювання художнього прозопису Н. Кобринської з реалістичним письмом критики вважали таку творчу трансформацію неорганічною, особливо в умовах, коли за критерій творчого таланту правила відповідність панівному літературному напряму. Тому чи не найцікавіший творчий етап письменниці періоду *fin de siècle*, у якому синтез стилювих експериментів, символізація буття, авторська філософсько-світоглядна рефлексивність виявляють ступінь найвищої концентрації мистецької індивідуальності та креативності, залишився поза загальним літературним контекстом, ставши *terra incognita* в царині існуючих досліджень про Н. Кобринську. Хоча сучасники (Ольга Дучимінська, О. Коренець, Уляна Кравченко, К. Трильовський, М. Лімницький, Д. Лукіянович) небезпідставно називали модернізм найадекватнішою до її психічного укладу естетичною та стилювою практикою, у якій авторка зуміла розкритися як глибокий мислитель-екзистенціаліст та проникливий обсерватор духових первнів людської свідомості й чуттєвої сфери, як виразник закодованого у власній саморефлексії світу естетичних вражень і відчуттів.

У підрозділі 4.5 «Збірка “Казки” (1904) проаналізовано творчу генезу і проблеми рецепції збірки (параграф 4.5.1), а також її поетикальні структури – «*Топоси двосвіття: сакральне і профанне*» (параграф 4.5.2). Цією збіркою Н. Кобринська означила не лише стилюву інновацію власної творчості, а й інший тип письменницького мислення, зорієнтованого на загальноєвропейську тенденцію фолькмодерніх мотивів, експлікацію міфосимволізму та художньої умовності, візійних топосів двосвіття, сакральної та демонологічної ейдології, виявів трансцендентного, зацікавлення архаїчними пластами народного світовідчуття, казкового міфосвіту. Осмислюючи фольклорні передтексти, вона свідомо використовувала в казках елементи модерністських літературних структур та народнопоетичних образів і мотивів, виявляючи неабияку творчу здатність до такої мистецької контамінації, поєднавши народну казку з модерністичною візією. Цікавою ідеєю збірки стала авторська передмова під назвою «Що мене вражало», в якій ословлено головні інтенції казкотворів. Тогочасна критика не сприйняла казок передусім через елімінацію дидактичності та психологізму, неорганічне поєднання реалістичної й фольклорної парадигм, екстравагантну поетику й символістську фактуру.

Топоси двосвіття – реального і містичного, профанного і сакрального, земного і трансцендентного – репрезентують у казкотворах оригінальну неофольклорну та архетипно-міфологічну образність. Письменниця шукала вираження своїх рефлексій у трансцендентних обрисах, міфологічній народній свідомості, зглиблюючи непізнаване, іrrаціональне, містичне, демонічне в людині та навколоїшньому світі. Код казки постає в цих творах не генологічно регламентованим конструк-

том, а радше олітературеною фольклорною оболонкою для розгортання глибших екзистенційних, морально-етичних, духовних смислів та експлікації онтологічних універсалій, етноментальних міфологем та архетипів (долі – «Судільниці», таланту – «Чортище», гордощів – «Рожа», слова-сакруму – «Простибіг», недовідомого в природі – «Хмарниця»), які виконують основну імагологічну роль, розбудовуючи інший візійно-міфологічний світ. Демонологічна модальність у цих казках є не лише відзеркаленням дохристиянських вірувань та уявлень, а й питомо етнічним ви-явом народної свідомості, містичного духу близького письменниці топосу Підгір'я.

У підрозділі 4.6 «“Подув трансцендента в душі чоловіка”: містицизм у модерністській прозі Наталії Кобринської (“Душа”, “Блудний метеор”, “Омен”, “Св. отець Николай”, “Очі”, “У вирі”, “Дама Карова”») йдеться про те, що езотеричні експерименти, схильність до візійних станів, поривання «у країну духа і містики» (О. Дучимінська), субтильна чуттєвість письменниці, з одного боку, та вплив європейських модерністів, з іншого, спричиняли особливий містичний досвід, мистецькі екстрапольовані на її художні тексти другого періоду творчості. Важливу роль у них відіграє сила фатуму, прокляття, невідворотності ословленого. На хвилі містичних зацікавлень Н. Кобринська продукує оригінальні жанрові форми фрагментарного характеру – психологічний ескіз, етюд, психограми, нарис. Захоплення релігійним містицизмом («Душа», «Блудний метеор», «Св. отець Николай») також зумовлене еволюцією її духових пошуків, якщо розуміти містичний досвід як складову релігійного світобачення. Містичне світовідчуття письменниці мовби розкодовує її тривалий світоглядний діалог із християнством, який розгортається від ексцентричної релігійності, далі під впливом позитивістів – антирелігійності й зрештою внаслідок світоглядної еволюції дійшов до релігійного містицизму, проблем теодицеї, єдинання людини з Абсолютом. Дискурс містичного набуває майстерної художньої презентації в ейдологічній парадигмі: використання асоціативних образів-символів, метафоризаторів почуттів, сюрреалістичної візійності.

Підрозділ 4.7. «“Новелі чисто психологічних настроїв” (“Руки”, “Відцвітає”, “Старий годинник”, “Зрадник”, “Засуд”»). Ніцшеанське відкриття іманентних життєвих вартощів, філософська апологія життєвості, ставши, по суті, фундаментом «філософського дискурсу модерності» (С. Павличко), інспірували цей мотив і в творчості Н. Кобринської у стильовому форматі психологічно-настроєвих, фрагментарних творів. Головною в них є враженнєва опція, позасвідомі феномени, вібрації та плинність почуттів, душевні боріння, оголена чуттєвість, суб’єктивна оповідна призма, експресивність, скомплікована художня символіка, екзистенційна проблематика (скороминущості життя – «Відцвітає», його повсякчасного відродження / продовження – «Засуд», сугестивності вражень – «Руки»). У руслі тенденцій «кусниковості» літературних форм письменниця дебютувала цілком новим, оказіональним жанроутвором – *психограмами*, який став чи не найвідповіднішою формою для відтворення емоційних станів, психологічної процесуальності, ритмізації та фрагментарності оповіді.

Автонаративна, переважно спогадова, стратегія, до якої Н. Кобринська тяжіла у своїй пізній творчості, постає «особистісним способом життєконструювання» (Т. Титаренко), індивідуальним та глибоко чуттєвим себеописом, реінтерпретацією власного досвіду й фрагментів пережитого. Ці проблеми на рівні художнього ословлення проаналізовано в підрозділі 4.8 «**Автонаративний контекст пізнього періоду: тексти “для себе” і “про себе” (“Під конець життя”, “Скарбонка”, “Du bist die Ruh”)**». Невипадково твори, в яких домінує трагічний мотив смерті і втрати, Н. Кобринська пише не задля публічної презентації, а передусім «для себе», вони мовби інтимно-психологічні щоденники душі, авторефлексійна форма моделювання власної життєвої історії, її теперішнього переживання, виконуючи водночас катарсисну та психотерапевтичну функції. У фікційному просторі автонаративу визначальною є не хронологічно-подієва автентичність, а спосіб трансформації трагічного світовідчуття в нові екзистенційні смисли, своєрідна символізація власного життєпису за допомогою концептуальних метафор, що розгортають у тексті асоціативно-біографічні конотації.

Травматичний досвід війни, особисте його переживання знайшли відлуння в антимілітарній прозі письменниці (підрозділ 4.9 «**“Своїм віщим духом вичула усі воєнні страхіття”: екстеріоризація особистого досвіду війни крізь призму концептів еросу і танатосу**»). В апокаліптичній настроєвості циклу «воєнних новел» увиразнена паціфістська засадність письменниці, в уяві якої війна («червоний жар», «страшна язва», «грізне лице Марса») – це тотальна агресія, неминуче руйнівне зло, смертельна конфронтація між людьми, яка нищить тіло, нівечить душу й почуття, деформує і руйнує адаптований мирний простір (індивідуальний, родинний, суспільний). Завдана війною особиста життєва травма Н. Кобринської транспонується у внутрішній світ її герой, що відчувають тривкий воєнний синдром. Письменниця демонструє викликані війною зміни в суспільній та індивідуальній свідомості, своєрідні психологічні зсуви, що їх зазнала людина внаслідок фронтового досвіду. Спостерігає деформацію в аксіологічній ієархії людства: з одного боку, в адаптації людини до війни, механічності вбивств, почуттєвій атрофії, а з іншого – у кристалізації національної ідентичності та християнської свідомості, в упованні на Бога, молитовності, ритуально-звичаєвому пошануванні герой. Протиставлення війні миротворчих, життєствердних інтенцій відчутнє в мотивах повернення до рідного дому, молитовного випрошування миру, стилі інтимного листування; з погляду ейдології – в образах зораних нив, голубів, астральних тіл. У художньому ословленні воєнного лихоліття домінує експресіоністське світобачення авторки з експлікацією мотивів душевного і фізичного болю, межових станів буття, онтологізації смерті, кордоцентризму. Характерно, що на позір різні твори Н. Кобринської антимілітарної тематики («На цвінтарі», «Свічка горить», «Каліка», «Кінь», «Полишений», «Брати», «Тихий куток») за загальною експресією і проблематикою розгортають по суті єдиний сюжет.

У Висновках підсумовано результати дослідження.

ВИСНОВКИ

Реактуалізація поколіннєвого принципу із залученням ресурсів документалістики (епістолярію, спогадів, автобіографій) є оптимальною опцією для розбудови біографічного дискурсу Н. Кобринської, зважаючи на тривалі контактологічні зв'язки письменниці й на екстравертний тип її психоукладу, в активній життєвій фазі націленого на конструктивну внутрішньопоколіннєву комунікацію. Така повноцінна інтелектуальна біографія, що зрівноважувала б творчий, біографічний, духовний аспекти, постає альтернативою канонічному жанрові літературного портрета, який зазнав на сьогодні суттєвої модифікації через тенденцію осмислювати митця в різних людських виявах та індивідуально-творчих рисах.

У середині 1880-х років Н. Кобринська, жінка модерного європейського кругозору, стає помітною постаттю на тлі свого покоління, у тому інтелектуальному середовищі, де визрівала нова радикально-реформаторська ідеологія й національно-культурна традиція. Успішну *генераційну інтегрованість* Н. Кобринської ферментаувала нова ідеологія жіночого руху, літературна компетенція, партійна ідентифікація з радикалами, позитивістський світогляд, європейська лектура, фактор значущих взаємин із чільними представниками свого покоління. Від середини 1880-х років і впродовж наступного десятиліття Н. Кобринська зуміла доволі успішно виявити власну генераційну репрезентативність передусім як перша галицька феміністка, що теоретично концептуалізувала й практично втілювала західноєвропейські емансипаційні ідеї, а також як чільна представниця літературного процесу в Галичині. Цей період став часом її найвищої громадської, літературної та політичної активності.

Наступного творчого двадцятиліття – від середини 1890-х років і до смеркального часу – Н. Кобринська дедалі більше віддаляється від колишніх політичних соратників та ідейних однодумців, наражаючись на гострі контроверзи через свою світоглядну інакшість, розбіжності в розумінні основ жіночого руху, зміну естетичної парадигми власної творчості, критику партійної платформи радикалів. Цей дезінтеграційний процес, призвівши до елімінування письменниці з власного поколіннєвого середовища, спричинив глибоку кризу її генераційної ідентичності. Причини її коренилися, з одного боку, у внутрішньому укладі, неспокійній, навіть нервовій вдачі, амбітному і пасіонарному психотипі, імпульсивності, схильності до експериментувань, творчій мінливості, прагненні лідерства й визнання, а з іншого боку, вони зумовлені внутрішньопоколіннєвими розходженнями, які цю генераційну консенсусність дестабілізували.

Розрив Н. Кобринської з власною суспільністю та глибока поколіннєва криза ще драматичніше дали про себе знати в пізньому життєвому періоді, коли духовна ізоляція, самотність у провінційному осідку, а воднораз бажання зблизитися з оточенням, особливо з молодим поколінням, спонукали її до посиленої рефлексійності й аксіологічної ревізії пережитого. Наслідками переосмислених взаємин із громадою та родиною стають непрості контроверзи з двома заповітами письменниці 1914-го і 1920 р., жіноча туга за материнством, зреченим на користь гро-

мадянської самопосвяти, а також усвідомлення того, що власний egoцентричний уклад і життя «замкненим в собі світом» часто самі негативно впливали на її складну адаптацію в соціумі й ускладнювали взаємодію з власним поколінням. Пережите воєнне лихоліття, попри складну драму життєвих поневірень, дало змогу Н. Кобринській заново відчути себе частиною громади, пожавило її суспільну активність, загострило національно-політичну свідомість. Тому-то символічна автотеатрафія «Мене вже серце не болить» виражає її духовне примирення з власним поколінням, катарисне прощення і готовність до спокійного відходу. В контексті осмислення біографії Н. Кобринської генераційний феномен є доволі ефективною опцією для зглиблення творчої та психодуховної індивідуальності письменниці на тлі доби й інтелектуального оточення. Темпорально закорінена у своєму поколінні, Кобринська випереджала його час поступовими ідеями, новою емансидаційною проєвропейською ідеологією й національною зasadничістю *фемінізму*, які лише згодом зрозуміли її духовні наступниці.

Головні константи світогляду письменниці – фемінізм, європейзм, націоналізм – стали результатом її тривалих мислительних пошуків і духовної еволюції.

У формуванні генераційної ідентичності Кобринської важливу роль відіграла її різnobічна контактологія з найчільнішими представниками покоління – І. Франком, М. Павликом, М. Драгомановим, М. Грушевським, О. Кобилянською, Пантелеїмоном та Олександрою Кулішами, – яка впливала на розвиток творчої особистості, громадянської, зокрема емансидаційної свідомості, еволюцію інтелектуального світогляду.

Художня проза Н. Кобринської стала вираженням складного діалогу зі світом, висвітленням й трактуванням суспільних проблем, *фемінної психології*, антропоцетричних, зокрема екзистенційних ідей, оприявненням через автонарацію власного буття та його аксіологічних сенсів. Творчість Кобринської в ранній фазі поставала як спосіб популяризації феміністичних ідей через літературу, головним осердям якої є проблеми *гендерних взаємин*, матримоніальної культури, родинної звичаєвості, складної фемінної психології.

Настанова зображати «дійсних, не абстракційних і не підкрашених людей», уловлювати суспільні настрої і водночас вдумуватися у психологію особистості поступово спонукала письменницю до розширення поля художніх обсервацій. Цей період творчої історії Н. Кобринської репрезентують тексти з відчутним нахилом до *міметизму*, *реалізмоцентричної техніки*, соціально-економічної детермінованості вчинків героїв (*«Судія»*, *«Виборець»*, *«Янова»*, *«Жидівська дитина»*, *«Перша вчителька»*, *«Liebesahnung»*). *Позитивістське світоглядне підґрунтя*, на якому поставали ці тексти, до середини 1890-х років було найхарактернішою ознакою творчого мислення письменниці.

Цікавим експериментом та симптоматичним виявом *модерністської естетики* було захоплення Н. Кобринської наприкінці 1890-х років сферою народної демонології, внаслідок якого з'явилася збірка *«Казки»* (Чернівці, 1904). Генологічний маркер казки, лише позірно явлений у цих творах, на поетикальному рівні

слугує засобом художньої експлікації універсальних міфологем та архетипів (долі, таланту, гордощів, віри, слова).

Надалі інтенційні засяги художньої творчості Н. Кобринської *еволюціонують від обсервації життя до обсервації вражень*, при цьому в її світогляді позитивізм поступається сфері інтуїтивно-надчуттєвого, позараціонального, а в художньому вияві *реалістична парадигма трансформується у способи модерного ословлення* цієї враженнєвості – через фрагментарність нарації, феномени містичного й трансцендентного, символізацію буття, домінування експресії та психолого-гічної настроєвості. «Новелями чисто психольогічних настроїв» («Руки», «Відцвітає», «Засуд», «Старий годинник», «Зрадник») письменниця засвідчила якісне оновлення свого художнього прозопису, що проти попереднього естетико-стильового досвіду відрізняється новими формотворчими й ідейно-змістовими обширами, почертнутими від європейських модерністів і майстерно імплантованими у власну творчу царину.

Захоплення на схилку літ *спіритуалізмом та оккультними практиками*, зацікавлення нереальними світами, таємницями інобуття закономірно спонукають Н. Кобринську до зглиблення «другої половини чоловіка» (Д. Лук'янович) – його душі. Досвід містичного експлікується у мотивах смерті, видіння («Душа»), в інтуїтивній комунікації з покійниками («Блудний метеор»), сакральній енігматичності слова та містичних символах-пересторогах («Омен»), релігійній епіфанії («Св. Отець Николай»), спіритуалізмі й містичній спадковості («Очі»), складній філософській та езотеричній символіці, химерних метаморфозах («У вирі»).

На хвилі модерністських зацікавлень Кобринської генологічну парадигму її творчості модифікували нові *оригінальні жанроутвори фрагментарного характеру – психологічний ескіз, етюд, психограма, нарис*.

Пережитий у минулому травматичний досвід, ситуація вимушеної маргінальності й самотньої старості, посиlena інтроспективність акумулювали у свідомості письменниці виняткову психологічну стійкість, яка на схилі років зрезонувала в новому аксіологічному вимірі – тріумфального *віталізму*, а в творчому вимірі виявилась у сповіdalному автонаративі її художніх психограм з виразною автобіографічною генезою («Під конець життя», «Du bist die Ruh», «Скарбонка»). Ці авторефлексійні твори постають фрагментами цілісного автобіографічного метатексту з огляду на повторюваність у них стійких мотивів смерті, втрати, самотності, життєвої тузи, асоціативно-symbolічних образів, художніх ідентифікантів її біографічного топосу, трагічної настроєвості, *екзистенційної розмисловості*, а також на єдину спогадову опцію, яка структурує нарацію цих текстів.

Травматичний і глибоко екзистенціальний досвід війни, який за часів воєнної окупації пережила Наталія Кобринська, настроєво відобразився в її антимілітарних новелах. Назагал експресіоністська основа цих творів демонструє стильову домінанту останнього періоду творчості зі схильністю до зображення станів візійності, максимально граничних експресіоністських емоцій (страху, болю, відчаю), мотивів катастрофізму, антропоцентризму, кордоцентричної чуттєвості, персоні-

фікацій природи, архетипів національно-культурного буття, біблійно-християнської символіки.

Художню творчість Н. Кобринської годі окреслити рамками визначального літературного напряму, зрештою, будь-яка її періодизація чи класифікація за різними критеріями буде умовною. Зважаючи на запропонований у працях самої письменниці рецепт осягнення власної прози з погляду «духовного розвитку», а не «творчого перелому», доречно осмислювати її в світлі ідейно-естетичної, стильної та світоглядної еволюції, яка спрямовувала авторське мислення *від реалізму до модернізму* в різних його мистецьких виявах – *символізму, імпресіонізму, експресіонізму, сюрреалізму*.

Усі згадані аспекти життєтворчості Н. Кобринської відкривають нові горизонти наукового осмислення її самобутнього духовно-інтелектуального світу, доволі суперечливого, іноді й мистецьки скомплікованого, але надзвичайного цікавого й оригінального. До її творчості можна добирати щоразу нові герменевтичні ключі, застосовуючи сучасні методології та теоретичні підходи, щоб повністю збагнути цей феномен, який має бути адекватно вписаний у контекст історії української літератури й повернений у лоно українського інтелектуального простору. А це означало б – відкрити грані закодованого внутрішнього світу й творчих рефлексій Н. Кобринської і повномасштабно репрезентувати їх у повному виданні художніх творів, корпусі епістолярію, перекладацької, мемуарної, літературознавчої, фольклористичної та публіцистичної спадщини письменниці.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Швець А. Жінка з хистом Аріадни : Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах : монографія / Ін-т Івана Франка НАН України ; Лекторій СУА з жіночих студій ; ВГО Союз Українок. Львів, 2018. 752 с.

Рецензії:

Каневська Л. Наталія Кобринська. Портрет без ретуші й у повний зріст (Швець А. «Жінка з хистом Аріадни» : Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах : монографія / Ін-т Івана Франка НАН України ; Лекторій СУА з жіночих студій ; ВГО Союз Українок. – Львів, 2018. – 752 с.) // Закарпатські філологічні студії. Вип. 3. Т. 3. Ужгород, 2018. С. 155–158.

Кіраль С. Лабіринти життєтворчості української Аріадни (Швець А. «Жінка з хистом Аріадни» : Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах : монографія / Ін-т Івана Франка НАН України ; Лекторій СУА з жіночих студій ; ВГО Союз Українок. – Львів, 2018. – 752 с.) // Слово і Час. 2018. № 7. С. 120–123.

Левченко Г. Визволення з лабіринту Мінотавра упереджень і забуття (Швець А. Жінка з хистом Аріадни : Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному та творчому вимірах : монографія / Алла Швець ; Ін-т Івана Франка НАН України ; Лекторій СУА з жіночих студій ; ВГО Союз Українок. Львів, 2018. – 752 с.) // Spheres of culture. Vol. VIII. Lublin, 2018. S. 62–71.

Лучук І. Намотування клубка про Наталію Кобринську, «українську Аріадну». URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2018/07/02/124149.html>

Харлан О. Д. Хресні та перехресні дороги Наталії Кобринської : рецензія на монографію Алли Швець «Жінка з хистом Аріадни»: життєвий світ Наталії Кобринської у генераційному, світоглядному і творчому вимірах» (Львів, 2018) // Наукові записки Бердян. держ. пед. ун-ту. Серія : Філолог. наук. Бердянськ, 2018. Вип. 15. С. 216–218.

Статті у фахових виданнях України

2. Швець А. До історії одного видавничого проекту (Іван Франко та Олександра Озаркевич) // Українське літературознавство. Вип. 72. С. 119–128.
3. Швець А. «Наші погляди, змагання, інтереси так з собою близькі...» (Іван Франко та Наталія Кобринська в епістолярному дискурсі) // Українське літературознавство. 2011. Вип. 74. С. 174–189.
4. Швець А. Оповідання Івана Франка «Під оборогом» та казка Наталії Кобринської «Хмарниця»: ейдологічні паралелі // Вісник Львівського університету. Серія філологіч. Франкознавство. Вип. 55. Львів, 2011. С. 97–107.

5. Швець А. «Я з Кобилянською добре жила, жиу і буду жити...» (Наталія Кобринська та Ольга Кобилянська: амплітуда життєтворчих взаємин // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 585–586. Слов'ян. філологія. Чернівці, 2012. С. 183–190.
6. Швець А. «Життя так само сильне, як смерть...» (метафізична проблематика Еросу і Танатосу в прозі Наталії Кобринської) // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвузів. зб. наук. ст. Бердянськ, 2013. Вип. XXVII. Ч. 4. С. 7–19.
7. Швець А. Модернізм Наталії Кобринської в літературно-критичному дискурсі *fin de siècle* (проблеми рецепції) // Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Літ-во / за ред. М. П. Ткачука. Вип. 36. Тернопіль, 2012. С. 180–185.
8. Швець А. Духовна аксіологія слова-сакруму в ескізі Наталії Кобринської «Простибіг» // Наукові праці : наук.-методич. журн. Т. 222. Вип. 210. Філологія. Літ-во / ЧДУ ім. П. Могили. Миколаїв, 2013. С. 47–50.
9. Швець А. Іван Франко – Наталія Кобринська – Михайло Павлик: консенси та контроверзи // Українське літературознавство. Львів, 2014. Вип. 78. С. 152–161.
10. Швець А. Лімінальні топоси в художньому світі «Казок» Наталії Кобринської // Вісник Львів. ун-ту. Серія філологіч. Львів, 2014. Вип. 60. Ч. 2. С. 217–228.
11. Швець А. «Найбільша жінка Галицької землі, яка завжди вміла “бути собою”» (до 160-ліття від дня народження Наталії Кобринської) // Слово і час. 2015. № 10. С. 68–75.
12. Швець А. «Що се за дух часу такий?» (Темпоральна аксіологія в оповіданні Наталії Кобринської «Дух часу») // Наукові записки Бердян. держ. пед. ун-ту. Філологіч. науки. Бердянськ, 2016. Вип. 9. С. 172–182.
13. Швець А. «Від неї виводиться новий тип українки» (фемінізм Наталії Кобринської: публіцистичний та художній дискурси) // Мандрівець. 2016. № 1. С. 4–9.
14. Швець А. «Між нами антагонізм двох культур, а надто конкуренція...» (Наталія Кобринська та Михайло Павлик: діалектика особистого й творчого) // Наукові записки Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Літ-во. 2016. Вип. 44. С. 196–203.
15. Швець А. Збірка Наталії Кобринської «Казки»: творча генеза, проблеми рецепції, семантика та поетика // Наукові праці : наук-методич. журн. Вип. 265. Т. 277. Філологія. Літ-во / ЧДУ ім. П. Могили. Миколаїв, 2016. С. 98–104.
16. Швець А. «Де льокувати серце, думку і себе саму?» (життєві контроверзи двох заповітів Наталії Кобринської) // Прикарпатський вісник НТШ. Серія : Слово. 2016. Вип. 2 (34). С. 349–362.

17. Швець А. «Перед Вами, Пане Професор, відкриваю душу до дна» (profession de foi Наталії Кобринської в її листах до Михайла Грушевського) // Українське літ-во. 2016. Вип. 81. С. 89–104.
18. Швець А. Наталія Кобринська: генераційна ідентичність і дезінтеграція // Вісник Львів. ун-ту. Серія філологіч. Вип. 67. Ч. 1. Львів, 2018. С. 191–203.
19. Швець А. «Вельми цікавими були мої відносини до Драгоманова» (Наталія Кобринська та Михайло Драгоманов: вектори життєтворчості // Прикарпат. вісник НТШ. Серія : Слово. 2017. № 4; 2018. № 3. С. 215–228.
20. Швець А. «Своїм віщим духом вичула усі воєнні страхіття»: екстеріоризація особистого досвіду війни в антимілітарній прозі Наталії Кобринської // Наукові записи Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Літ-во. 2018. Вип. 48. С. 121–143.
21. Швець А. «Новелі чисто психологічних настроїв» (жанр «психограми» в художній прозі Н. Кобринської) // Закарпатські філологічні студії. Вип. 3. Т. 3. Ужгород, 2018. С. 34–39.

Статті в наукових періодичних виданнях іноземних держав

22. Швець А. Европейзм Наталії Кобринської : соціокультурна комунікація та творча рефлексія // Spheres of culture. Vol. VIII. Lublin, 2014. S. 62–71.
23. Швець А. «Наша духовна зв'язь щораз міцніє» (Наталія Кобринська та Чехія) // Ukrajinistika: minulost, přítomnost, budoucnost III = Україністика: минуле, сучасне, майбутнє III) : literatura a kultura = література та культура : kolekt. monogr. věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajínštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně = кол. моногр., присвящена 20-річчю україністики на Філософ. ф-ті У-ту ім. Масарика в Брно / [ed.: H. Myronova, O. Čmelíková (Gazdošová), P. Kalina, K. Kuznietsova, I. Shysterov]. Brno, 2015. S. 299–306.
24. Швець А. Національна ідентичність як життєтворчий імператив Наталії Кобринської // Jahrbuch der VI. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» = Щоріч. наук. зб. Шостої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» : Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2015 = Серія : Міжнар. наук. Інтернет-конференція з україністики. Щорічник. Вип. 2015 / [Hrsg.: O. Novikova, P. Hilkes, U. Schweier]. München, 2016. S. 685–691.
25. Швець А. «Із мраки минулого вичарувати ясну, живу постать...» (мемуарний образ Наталії Кобринської) // Jahrbuch der VII. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» = Щоріч. наук. зб. Сьомої міжнар. наук.-практич. Інтернет-конференції з україністики «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» : Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2016 = Серія : Міжнар. наук. Інтернет-конференція з україністики. Вип. 2016 / Hrsg. O. Novikova, U. Schweier, P. Hilkes]. Verlag readbox unipress Open Publishing LMU, 2017 = За ред. О. Новікової, У. Шваєра, П. Гількеса. München, 2017. S. 685–691.

Статті у виданнях, які входять до наукометричних баз

26. Швець А. «Потуга, що володіє престолом світа» (вітальна аксіологія й поетика новели Наталії Кобринської «Засуд») // Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологіч. науки, Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Series : Philological Sciences. Київ, 2016. Вип. 257. С. 162–171.

Додаткові публікації

27. Швець А. «Більшого обожателя Вашого таланту, як я, трудно знайти» (Наталія Кобринська про творчість Івана Франка в листах до нього) / передм., упоряд. тексту і комент. А. Швець // Іван Франко: Тексти. Факти. Інтерпретації : зб. наук. пр. / НАН України. Інститут Івана Франка ; Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка ; редкол.: М. Жулинський (гол.) та ін. Київ ; Львів, 2011. Вип. I : Огляди. Статті. Твори. Листування. Спогади. Бібліографія. С. 351–371.

28. Швець А. «Доля нашого жіноцтва стоїть тепер на переломі»// Українка. 2014. № 1. Верес. С. 4.

29. Швець А. «Се новий тип жінки-емансипантки, введений в нашу літературу» (художній світ Франкової «Маніпулянтки» // Вісник Львів. ун-ту. Серія філологіч. Франкознавство. Львів, 2015. Вип. 62. С. 14–27.

30. Швець А. «Найбільша жінка Галицької землі, яка завжди вміла “бути собою”» // «Йшла не тільки з духом часу, але й перед ним» : Наталія Кобринська та літературний процес кінця XIX–XX століття: зб. наук. пр. Львів, 2015. С. 11–19.

31. Швець А. Зберегти «індивідуальність жіночого духа» (інтелектуальні та націософські імперативи Наталії Кобринської в сучасній проекції) // Українська жінка у національному та глобальному просторі: історія, сучасність, майбутнє : зб. матеріалів І Міжнар. наук. форуму (24–25 листоп. 2016). Дрогобич, 2016. С. 168–170.

32. Швець А. «Прогулька русинів до Праги» 1891 р. в мемуарних рефлексіях Наталії Кобринської // «Дала нам Чехія чоловіка з золотим серцем»: Франтішек Ржегорж в парадигмі українсько-чеських культурних взаємин : зб. наук. пр. : до 160-ліття від дня народження Ф. Ржегоржа / НАН України. Ін-т Івана Франка ; Ін-т народознавства ; ВГО Союз Українок ; Львів, 2017. С. 144–157.

АНОТАЦІЯ

Швець А. І. Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах. – Монографія.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України. – Львів, 2018.

Уперше в українському літературознавстві представлено комплексну інтелектуальну біографію Наталії Кобринської у різних вимірах її життєвого світу: психологічному, соціокультурному, світоглядному, генераційному, творчому. На основі введених до наукового обігу архівних матеріалів (листування, спогадів, автобіографічних текстів) реконструйовано ментальний образ письменниці, висвітлено невідомі досі віхи її життєпису. Постать Н. Кобринської розглянуто в аспекті генераційної ідентичності, на тлі локальної історії, крізь призму значущих взаємин із чільними репрезентантами різних поколінь: І. Франком, М. Павликом, О. Кобилянською, М. Драгомановим, М. Грушевським, П. Кулішем, О. Куліш (Ганною Барвінок) та ін. Осмислено головні константи світогляду письменниці – фемінізм, європейзм і націоналізм. Уперше здійснено стереометричний аналіз усієї художньої прози Н. Кобринської, зокрема маловідомих творів, з погляду стилювої еволюції, проблематики, поетики, генології, інтертекстуальності, історії написання, автобіографічної генези.

Ключові слова: літературна генерація, просопографія, ідентичність, фемінізм, інтелектуальний світогляд, європейзм, націоналізм, художня проза, реалізм, позитивізм, модернізм, міфологізм, спіритуалізм, автонаратив, поетика, генологія, ейдологія, стилюва еволюція.

АННОТАЦИЯ

Швец А. И. Жизненный мир Наталии Кобринской в генерационном, мировоззренческом и творческом измерениях. – Монография.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Министерство образования и науки Украины. – Львов, 2018.

Впервые в украинском литературоведении представлено комплексную интеллектуальную биографию украинской писательницы Наталии Кобринской в разных измерениях ее жизненного мира: психологическом, социокультурном, мировоззренческом, генерационном, творческом. На основе архивных материалов (переписки, воспоминаний, автобиографических текстов), которые впервые введены в научный оборот, реконструирован ментальный образ писательницы, освещены неизвестные до сих пор вехи её биографии.

Индивидуальность Н. Кобринской рассмотрена в аспекте генерационной идентичности, на фоне локальной истории и сквозь призму значимых отношений с главными представителями разных поколений: И. Франко, М. Павликом, О. Ко-

былянской, М. Драгомановым, М. Грушевским, П. Кулишом, А. Кулиш (Ганной Барвинок) и др. Проанализированы главные константы мировоззрения писательницы – феминизм, европеизм и национализм.

Впервые осуществлён анализ всей художественной прозы Н. Кобринской, в том числе малоизвестных произведений, с точки зрения идейно-стилевой эволюции от реализма до модернистских течений (символизма, импрессионизма, экспрессионизма, сюрреализма), проблематики, поэтики, генологии, интертекстуальности, истории написания и автобиографического генезиса.

Ключевые слова: литературная генерация, просопография, идентичность, феминизм, интеллектуальный кругозор, европеизм, национализм, художественная проза, реализм, позитивизм, модернизм, мифологизм, спиритуализм, автонаратив, поэтика, генология, эйдология, стилевая эволюция.

SUMMARY

Shvets A. I. The Life Path of Nataliia Kobrynska in generational, world view and creative dimensions. – Monograph.

Thesis for Doctorate Degree in Philology, speciality 10.01.01 – Ukrainian Literature. – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2018.

This is the first comprehensive intellectual biography of Nataliya Kobrynska in Ukrainian literary criticism which presents different aspects of her lifeworld – psychological, sociocultural, worldview, generational and creative. Such a multidimensional biography appears as alternative to the canonic genre of literary portrait, which has now been modified significantly because of the tendency to comprehend an artist through different aspects and individual creative characteristics.

On the basis of archive materials (letters, memories, autobiographical texts) first introduced into scientific discourse, the mental image of writer has been reconstructed, her exact date of birth and death have been established and previously unknown episodes of her life have been highlighted, i.e. family relations, misunderstandings with the Radical party, Halychyna criticism, extensive Jewish contacts, characteristics of the two versions of will, giving up on motherhood, social and spatial limitations of Bolekhiv, the Lviv failure of 1904–1907, wartime drama, literary marginalism during the second creative period, infatuation with spiritualism and occultism, the circumstances of life during elderly age.

For the first time the individuality of N. Kobrynska has been characterized through the prism of psychological state and mental constitution, namely gerontological problems. The ontological symbols of epitaph, «My heart does not ache anymore», which N. Kobrynska made a will to put on her gravestone, have been decoded.

The personality of writer has been analyzed from the standpoint of generational identity, set against Halychyna and Dnieper Ukraine local history, and within the context of significant relations with leading representatives of different generations (I. Franko, M. Pavlyk, O. Kobylyanska, M. Drahomanov, M. Hrushevskyi, P. Kulish

and his wife). We have singled out factors of successful generational integration of the writer into Halychyna environment of mid 1880s and mid 1890s, i.e. close creative ties with I. Franko and M. Pavlyk, literary debut in «Zorya» journal (1884), the establishment of Society of Ruthenian Women in Stanislav (1884), the publication of «First Wreath» women's almanac (1887), the idea of women's movement, identification with the radical party, positivist world view, literary competence and European literature. The thesis also discusses the reasons for generational crisis experienced by N. Kobrynska starting from mid 1890s caused by her disconnection from her own generation – hidden conflict with Franko and the Radical party, male criticism of the female publications of author, misunderstandings with women on the grounds of feminist ideas, aesthetic differences with literary critics and young writers, the hard choice of optimal biographic *topos* (Bolekhiv versus Lviv, Halychyna versus Dnieper Ukraine).

The thesis analyses world view constants of N. Kobrynska – feminism, Europeanism and nationalism – and also traces the spiritual evolution of the writer's thinking – from religious eccentricism, positivist influence and identifying with socialist ideas, getting temporarily close to programme ideas of the Ukrainian radicals to nation-centric and statehood shaping ideals. At elderly age, under the influence of war events, N. Kobrynska adhered to the values of Christianity and universal humanism.

The thesis provides the first stereometric analysis of all the prose works written by N. Kobrynska, little known writings in particular, marked by modernist aesthetics. The prose by N. Kobrynska became an expression of the complicated dialogue with the world, a highlight and interpretation of social problems, female psychology, mystic experience, anthropocentric and existential problems in particular, theodicy issues, realisation of one's own being and axiological senses through autonarrative, antimilitary motives. The paper provides a complex study of the aesthetic and stylistic evolution, topics, poetics and imagery of her creative works (character creation, landscape description, mythopoeics and chronotope). Artistic prose of the writer has been analyzed according to genre (story, short story, psychogram, poetry in prose, sketch, fairy-tale, study) and topic-theme groups. The background story, genesis, in particular autobiographic, has been provided for such works as «For a Piece of Bread», «In a Vortex», «Soul», «Hands», «Eyes», «Du bist die Ruh». Intertextual parallels have been established for «Jewish Child», «Khmarnytsia», «Liebesahnung».

Creativity of N. Kobrynska cannot be defined by a predominant stylistic trend so any periodization or classification according to different criteria is rather conventional. In this respect, the writer's prose is worth studying within the framework of ideological and aesthetic, stylistic and worldview evolution, which lead the author's thinking from realism to modernism in their various stylistic expressions – symbolism, impressionism, surrealism.

Keywords: literary generation, prosopography, identity, feminism, intellectual world view, Europeanism, nationalism, creative prose, realism, positivism, modernism, mythologism, spiritualism autonarrative, poetics, genealogy, eidology, stylistic evolution.

